

Ev Mimarisinin Aile ve Dini Hayat Açısından Önemi*

Erol ERKAN**

Öz

İnsanın barınma arayışı ev ile neticelenmiştir. Ev mimarisi doğal imkânlar kadar toplumun yaşam biçiminden de izler taşır. Bununla beraber evin kendisi de insanı bir hayat tarzına zorlar. Modernite ile birlikte birçok alanda değişim yaşanmıştır. Değişimin görüldüğü alanlardan biri de kuşkusuz ev mimarisidir. Bugünün ev mimarisi geleneksel evlerden farklı olarak geniş ailenin ikametinden ziyade çekirdek ailenin yerleşmesini ve mahremiyetten öte bireyselleşmeyi dikkate almaktadır. Ayrıca modern ev mimarisinde dinî referanslar bir tarafa bırakılarak modern değerler ve tüketim kültürü etkili olmaktadır. Böylelikle sosyal bir varlık olan insanın ontolojisiyle çelişkili bir durum ortaya çıkmakta, insan yalnızlaşıp, mutsuzlaşmaktadır. Öte yandan bireyselleşme merkezli bir mimari aile içerisinde sosyal değerlerin ve dinî inancın yaşanıp aktarılmasında bir takım engellere neden olabilmektedir. Oysa toplumsal değerlerin ve dinî inancın kökleşmesi bakımından aile içi iletişimin ve paylaşımın yoğunluğu önemlidir. Modern mimarinin doğurduğu olumsuz bazı sonuçları aşmada geleneksel Türk evi bir imkân olarak belirlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Mimari, Aile, Dinî Hayat, Geleneksel Ev, Modern Konut.

The Importance of Home Architecture in terms of Family and Religious Life

Abstract

Man's search for shelter resulted in home. Home architecture carries traces of the lifestyle of the society as well as natural opportunities. However, the house itself forces people to a lifestyle. With modernity, there have been changes in many areas. One of the areas where change is seen is undoubtedly home architecture. Unlike traditional houses, today's home architecture pays attention to the settlement of the nuclear family rather than the residence of the extended family and individualization rather than privacy. In addition, modern values and consumption culture are influential by leaving religious references aside in modern home architecture. Thus, a situation emerges contradicting with the ontology of the human being who has a social entity and the person gets lonely and unhappy. On the other hand, an individualization-centered architecture can cause several obstacles in the

* Makale Gönderim Tarihi: 03.02.2020 Makale Kabul Tarihi: 14.07.2020

** Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Assoc. Prof., Gaziantep University, Faculty of Divinity, Department of Philosophy and Religious
Sciences. erkanerol27@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0641-0137

living and transfer of social values and religious belief within the family. However, intensity of communication and sharing within the family is important in terms of rooting of social values and religious belief. The traditional Turkish house becomes as an opportunity to overcome some of the negative results of modern architecture.

Keywords: Architecture, Family, Religious Life, Traditional House, Modern Housing.

Giriş

Günümüzün temel problemlerinden birisi de yalnızlıktır. Modernitenin temel sacayaklarından biri olan bireyselleşme modern insanı yalnızlaştırmış ve böylelikle sosyal bir varlık olan insanın mutsuzluğuna neden olmuştur. Birey sadece toplumsal yaşamda değil, hane içinde de yalnızlaşabilmektedir. Bireyselleşmeyi esas alan bir mimari anlayış evi otel odalarına dönüştürmüştür. Bu durum aile içi ilişkilerden akrabalık, komşuluk ilişkilerine ve hatta dinî hayata uzanan bir dizi olumsuzlukları da beslemektedir. Bu makalede ev mimarisi ile sosyal ilişkiler ve değerler arasındaki etkileşime odaklanılmakta, mimari açıdan insanî ilişkileri ve tefekkürî dinî hayatı diri tutmanın imkânı ile ilgili sorgulamalar yapılmaktadır.

1. Kültürel Bir Gösterge Olarak Mekân

İnsan var olduğu günden bu yana içinde yaşadığı doğal çevreyle ilişki kurmuş, çevreyi kendi temel ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmiştir. Diğer bir ifadeyle insan gereksinimlerine göre doğayı kontrol etmeye, bulunduğu mekânı değiştirmeye gayret etmiştir. İnsanın barınma ihtiyacının ve mekân ile kurduğu ilişkinin bir ürünü de evdir. Ev insanın varlığına işaret eden önemli bir mimaridir. İnsan ile ilgili bir kavram olan mi'mârî kelimesi "uzun ömürlü olmak, ömrünü uzatmak; (bir ev) meskûn ve bayındır olmak, (evi) meskûn ve bayındır hale getirmek" anlamlarına gelen amr(umr) masdarından türetilmiştir. Aynı kökten gelen ma'mûr, imâre ve umrân da Arapça'da genellikle harâb kelimesinin karşıtı olarak kullanılmakta ve bayındır olma veya bayındır kılmayı ifade etmektedir. Ayrıca "mesken ve bina" mânasına da gelen bu sözcükler bahsedilen yapıların oturulabilir, kalıcı ve bayındır özelliklerini belirtmektedir.¹ Dolayısıyla mimari kelimesi köken itibariyle hayati, insanî varoluşu göstermektedir.

Sığınma, barınma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçların bir sonucu olarak ortaya çıkan, insanlar için evrensel bir olgu olan evin inşasında elbette ki fizikî koşullar etki etmektedir. Ancak evin biçimlenişinde yalnızca fiziksel faktörler değil, ayrıca sosyo-kültürel unsurlar da yansiyabilmektedir. Daha açık bir ifadeyle evin inşasında kültürel değerler ve seçimler, kurallar, normlar ve sosyal ilişkiler ve

¹ Selçuk Mülayim, "Mimâri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/91.

sembolik anlamlar etkili olabilmektedir.² Bu yönüyle de ev/hane kültürel bir gösterge haline gelmektedir.

Amos Rapoport, insan-çevre ilişkilerini kültürün birbirini tamamlayan üç bütünleşik perspektifiyle tanımlar: İlki tipik bir grubun hayat tarzı, ikincisi sembolik kodlardan oluşan bilişsel şemalar, semboller ve anlamlar sistemi, üçüncüsü ise kültürün ekolojik ve kaynaklarla ilgili olarak hayatta kalmak için uyum sağlama stratejik seti olduğunu öne süren bakış açısı. Rapoport, kültürü ayrıntılı şekilde ele alır ve bileşenlerine ayırır. O, kültür ve insan davranışları arasındaki ilişkiyi dünya görüşü, inanışlar, değerler, imge veya şemalar ve yaşam biçimleri, davranışlar silsilesi olarak soyuttan somuta giden bir süreç olarak değerlendirir.³ Bu durumda mimarinin insanın dünya görüşünün, inancının, toplumsal değerlerinin somut bir yansıması olduğunu ifade edebiliriz.

Mahremiyet, kadın-erkek ilişkileri, geniş ya da çekirdek aile yapısı, ailenin toplumdaki konumu ve değeri, komşuluk ilişkileri ve ayrıca din ev mimarisinde etkili olabilen sosyal değerlerdir. Ev, onu inşa eden toplumun maddi, manevi yaşamlarını gösterir. Toplumsal örgütlenme, insan ilişkilerinden kaynaklanan gereksinimler, siyasi yapı, ekonomik, teknik ve sanatsal imkânlar, üretim biçimleri ve ulaşım şekli evlerin, mekânların niteliklerini belirler. Bu yönüyle mekân toplumsal örgütlenme biçimini, hayat tarzını, maddi imkânları ve dünya görüşünü yansıtır.⁴

Güvenlik, mahremiyet ve bireysellik arayışlarının, sosyal dayanışmanın ve korkunun bir sonucu olarak ortaya çıkan ev mimarisi sosyal değerlerden etkilenir. Böylelikle mimaride sadelik, tevazu, mahcubiyet, nezaket, zevk, umut, dindarlık ve benzeri insanî duygular, tavırlar ve haller “biçim ifadeleri” olarak kendini gösterir. Bu duyguların zıddı kibir, gösteriş, karamsarlık ve övünme gibi insanî tutumların yansımalarını da görebilmemiz mümkündür. Bununla birlikte evlerin kendileri de hayatın bütünü içerisinde insanî duygulara kaynaklık edebilmektedirler.⁵

Ev kültürel bir ortamdır: İnsanın hayat tarzı, çevreye bakışı ve onunla ilişkisi, sahip olduğu maddi ve manevi değerleri kültürün kapsamındadır. Yapı, sosyo-kültürel çevrenin doğurduğu bir ögedir. İnsanın sahip olduğu değerler, imgeler ve hayat tarzı inşa ettiği yapıya yansırken, ayrıca yapıyı da sosyo-kültürel bir unsura dönüştürür. Evin, insana ilişkin fiziki, kültürel ve toplumsal özelliklerle birlikte

² Damla Atik – Nevnihal Erdoğan, “Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyokültürel Faktörler: Edirne’de Şinasi Dörtok Evi”. *Trakya University Journal of Natural Sciences* 8/1 (2007), 22.

³ A. Rapoport, “House Form and Culture”. Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall, 1969 akt. Atik & Erdoğan, “Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyokültürel Faktörler”, 22.

⁴ Yüksel Gögebakan, “Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi’nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri”. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi* 1/1 (2015), 42.

⁵ Turgut Cansever, “İslâm Mimârisi Üzerine Düşünceler”. çev: Mustafa Armağan. *Divan* 1/1 (1996), 119-146.

estetik bir değeri de söz konusudur. Bu estetik değer kültür ile doğrudan ilişki halindedir.⁶

2. İnanç ve Mekânın (Evin) Etkileşimi

İnsan, mekânı sadece fiziksel bir gerçeklik olarak algılamaz, hisseder, ona bağlanır, ondaki bazı değişimler üzerinden kendilik duygularını açıklar. Mekân, kimliğin önemli değişkenlerindedir. İnsan mekân ile ilişki kurar, ona anlam yükler ve onunla kimliğini inşa eder. Mekân aracılığıyla insan bireyler, gruplar, topluluklar ve kültürler düzeyinde kimlik oluşturur. İnsan gibi mekânın kendisi de kimliksiz düşünülemez. İnsan mekân ile hem denetim ve güvenlik duygusu ihtiyacını tatmin hem de kendisini ifade eder.⁷

İnsan ilişkilerini etkileyen, kimliğini belirleyen, biçimlendiren bir faktör olarak din mekânı/mimariyi etkileyen sosyo-kültürel unsurlar arasında yer alır. İnsan çevresini kendi dünya görüşüyle uyumlu bir biçimde organize eder ve şekillendirir. Bu açıdan sanat ve mimari aynı zamanda ahlâk ve din alanına ait ürünlerdir. Dolayısıyla bir mimarî yaklaşım, varlığın bütünlüğünü ve varlıklar arasındaki kuvvetler hiyerarşisini dikkate almak durumundadır.⁸ Zira mimari ile inanç arasında yakın bir bağ ve bütünlük vardır.⁹ İnançın yanı sıra ahlak, estetik, kültür ve gelenek gibi temel ilkeler de mimariye eşlik etmelidir.¹⁰

Ev, içinde barındırdığı ve toplumun en küçük birimi olan aile ile bireyin duygu ve düşünce dünyasını geliştirip şekillendiren bir mekândır. Neyin iyi ve kötü, neyin doğru ve yanlış olduğunun aktarıldığı, güzel ahlak ve davranışların öğretildiği, inancın yaşandığı bu ortam ayrıca kişiyi dünya hayatına ve öteki âleme hazırlayan bir mekân olarak önemlidir.¹¹ Gerçekte ev insanlar arası mesafenin asgari düzeye indiği, yüz yüze, samimi ilişkilerin yaşandığı bir yuvadır.¹² Ev mimarisi bu gerçekleri dikkate alarak aile içi ilişkileri artıracak biçimde tasarlanmalıdır.

Aile içi iletişim din eğitimi açısından da önemli bir faktördür. Aile, dinî değerler ve ilişkiler bakımından çocuklar için bir model teşkil eder ve bu itibarla ailede gerçekleşen din eğitimi çocukları derinden etkiler. Ancak bunun için ailede

⁶ Gögebakan, "Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar", 44.

⁷ Melek Göregenli vd., *Selçuk Kent Belleği: Dün, Bugün ve Geleceğin Zihinsel Temelleri* (İzmir: Selçuk Belediyesi Selçuk-Efes Kent Belleği Yayınları, 2013), 39, 40.

⁸ Cansever, "İslâm Mimarisi Üzerine Düşünceler", 124.

⁹ Murat Şentürk, "Turgut Cansever Düşüncesinde Şehrin Değişimi". *İnsan&Toplum* 4/7 (2014), 32.

¹⁰ Faruk Turgut, "Bir Şehir Düşlemek: Turgut Cansever Mimarlığı Üzerine Bir Çözümleme". *Sosyoloji Divanı* 4/7 (2016), 155-170.

¹¹ Gögebakan, "Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar", 44.

¹² Turgut, "Bir Şehir Düşlemek", 169.

sağlıklı bir iletişim kurulmalıdır. Dinî inanç ve tutumların şekillenmesiyle ilgili ortaya konulan araştırmalar ve yapılan gözlemler, özellikle ilk çocukluk dönemindeki aile ilişkilerinin en etkili unsur olduğu hususunda uzlaşa içindedir. Taklit ve özdeşleşme yoluyla başlayan dinî hayat, çocuğun bireysel ilgisine ve çevresinin dinî hayatına göre zamanla gelişip derinleşerek onun kişiliğinin bir parçası haline gelir.¹³ Dolayısıyla ailenin ikamet ettiği evin, aile için sağlıklı bir iletişiminin kurulmasına katkıda bulunacak tarzda yapılandırılmasının doğru ve iyi bir din eğitimi katkı sağlayacağı kuşkusuzdur.

Aile bütüne sahip bir sistemdir ve bireylerin toplamından öte bir anlama haizdir. Aile, içindeki kişilerin birbirleriyle etkileşiminden oluşan sosyal bir gruptur. Her bir aile üyesinin bir diğeriyle irtibatı söz konusudur. Bu ilişkiler ağı içerisinde her birey, kendi benlik bilincini ve kişiliğini elde eder. Kişiliği oturmuş bireylerin yetişmesi için sağlıklı bir aile ortamı ve etkili bir aile iletişimi gereklidir. Aile içerisinde sağlıklı iletişim kurmanın ve özellikle çocuğu hayata hazırlamanın ve onun sağlam bir kişiliğe sahip olmasının yolu iletişimden geçmektedir. Gözle iletişim, bedensel iletişim, odaklaştırılmış dikkat ve disiplin gibi aile içi iletişimin çeşitli biçimleri bulunmaktadır.¹⁴ Tüm bu iletişim türünün gerçekleşebilmesi mekânın tasarımıyla da yakından ilgilidir. Aile üyeleri arasında iletişimi zayıflatan bir mimari anlayış, sağlıklı bireylerin ve kişiliklerin teşekkülünü de zorlaştıracaktır.

İnsan, kuşkusuz mimarîyi geliştirirken aile içi iletişimi, diğer ihtiyaç ve imkânlarını dikkate almak, kendi inanç sistemiyle ilgili olan bir referanslar sistemini göz önünde bulundurmaya zorundadır. Çünkü mimari aile hayatını, aile bireyleri arasındaki ilişkileri etkiler, biçimlendirir.¹⁵ Aile içindeki iletişimin temel nedenlerinden biri, aile içinde yazılı olmayan yasalarla; hangi davranışların onaylandığının, hangi davranışın nerede ve hangi şekilde yerine getirileceğinin ailenin yeni üyelerine aktarılmasıdır. Aile ortamında, kazandırılmak istenen davranışlar değişik şartlandırmalarla kişinin yaşamına yansıtılmaya çalışılır.¹⁶ Bu gayelerin tahakkuku, ev içinde bireyi yalnızlığa iten değil, aile üyelerinin daha çok birlikte zaman geçirmelerini sağlayacak, ortak paylaşımlarını artıracak bir mimariyi gerekli kılmaktadır. Ayrıca tevazu, saygı, nezaket, sadelik gibi duyguların aktarılması, ahlak ve fazilete dair davranışların kazandırılması bir şekilde evin mimarisinin bu hedeflerle uyumlu olarak yapılandırılmasını zorunlu kılar. Sadelik ve tevazudan uzak gösterişli bir ev mimarisinin söz konusu gayelerle çelişkiye düşeceği açıktır.

İnsan, aşkın “varlık”la arasına giren mesafeyi kapatmak, onunla ilişkiyi yeniden kurmak için yaşadığı mekânda arayış halinde olan bir varlıktır. Bu

¹³ Süleyman Gümrükçüoğlu, “Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü”. *Kadın Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2017), 40.

¹⁴ Halil Apaydın, “Aile İçi İletişim Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi”. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12-13 (2012), 319-337.

¹⁵ Cansever, “İslâm Mimârisi Üzerine Düşünceler”, 119-146.

¹⁶ Apaydın, “Aile İçi İletişim Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi”, 321.

çerçevede mekân, insan için bir emanet, hayatın varlık ve biçim kazandığı özel bir âlemdir. Sürgün bir dünyada mülteci konumundaki insanı mutlaka ulaştıran bir araçtır mekân. Hakikatin ve varoluşun izini sürmek, onunla ilişkili olarak bu âlemde mekâna yapılacak müdahaleler ve inşalarla daha mümkün hale gelecektir. Mekânda oluşan yıkımın ise yansımaları olacak, insanî ilişkiler ve değerler sisteminde de ciddi problemlere neden olabilecektir.¹⁷

Dinler kendilerine özgü biçimde mimariyi etkiler. İnanç sistemleri farklı olan toplulukların mimarileri de değişik olacaktır. Herhangi bir din müntesibinin evinin planını çocukların eğitimi, ailenin yapısı, kültürel amaçları, mahremiyet şuuru ve yaşlılara saygı gibi değerler belirleyecektir. Mimari inşa edildiği toplumun inanç sistemindeki değerlere göre biçim kazanır. Kişinin dünya görüşü ve inancı eylemlere yansıyan psikolojik tavırların karakterini tanımlar ve belirler. İnsana has duygular herhangi bir eserde, nesnede somutlaşır, düşünce ya da duygular maddede şekil bulur ki buna sanat denilmektedir.¹⁸

İslam mimarisinin de kendine has özellikleri bulunmaktadır. Doğallık, güzellik, huzur, irfânî hüzn, neşe, sadelik, saygı, sevgi, sorumluluk bilinci, tevazu, ümit gibi değerler İslam'ın ortaya koyduğu mimari anlayışta yer alır. Gösteriş, gurur, kasvet, kibir, ümitsizlik İslâm mimarisinde olumsuzlanan niteliklerdir. İnsan üzerindeki bütün yapay, gayr-i meşrû ve etik dışı etkileri tamamen ortadan kaldırmaya çalışan İslâm, saygıdeğer bir Müslüman birey ve toplum arayışı içindedir. İslâm'ın temel prensipleri ve yaratıcıya, yaratılışa, insanın varoluş içindeki yerine, varlığın hiyerarşisine inanç İslâm mimarisinin genetik kodlarını teşkil eder. Varlığın, inancın, bilgi ve idrakin aklî, ruhî ve dinî seviyesi bütün sanat formlarında somutlaşır. Bundan ötürü, İslâm sanatları ve mimarisi nihai noktada İslâm inancının yansımalarıdır. İslâmî bilinç ve inancın ürünü çerçevesinde mimari bir isyan ya da güç sembolü değildir, dünyayı güzelleştirmenin bir aracıdır.¹⁹ Dolayısıyla evler gösterişin, kibrin, riyakârlığın sembolü olarak değil, ahlâkın, merhametin, tevazuun mekânı olarak yükselmelidir. Aksi halde insanlar arasındaki mesafelerin açılmasında etkili olacak, gerek birey ve aile yaşamında ve gerekse toplumsal hayatta olumsuz sonuçlarıyla yüzleşilecektir.

3. Modern Konut: Yalnız Birey

İnsan, belli bir yaşam tarzına göre çevresini şekillendirirken ortaya koyduğu eserler de orada yaşayanların kültürel dünyasını etkilemektedir.²⁰ Evler genellikle biçimleriyle bir değer inşa etmekte ve bu çerçevede birey üzerinde yansımaları olmaktadır. Ev halkının, ailenin birbirleriyle, çocuklarla, yaşlılarla ve komşularla

¹⁷ Celaleddin Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü". *Düşünen Şehir 3* (2017), 33.

¹⁸ Gögebakan, "Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar", 43.

¹⁹ Cansever, "İslâm Mimârisi Üzerine Düşünceler", 119-146.

²⁰ Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü", 30.

ilişkisi ve kuşakların irtibatı evin yapısının doğurduğu yaşam tarzına göre şekillenmektedir.²¹

Mimari yapılar hiçbir bireyin yaşam içerisinde etkisinden uzak kalabileceği bir öge değildir. Zira insan, hayatın her alanında, uyurken bile sürekli mimari yapılar ile iç içe yaşamaktadır. Birey resim, heykel, seramik veya grafik gibi sanatsal eserlerden sakınabilir, ancak mimariden ve onun etkilerinden kaçınamaz. Mimari insan davranışlarını şekillendirir ve kişinin psikolojik durumunu etkiler. Evler insanı çevresel etkenlere karşı koruyan güvenli bir alan olduğu kadar, insan faaliyetinin fiziki bir kaydı olarak kültürel bir kanıttır. Bu kültürel gösterge olma niteliği bir ev mimarisinin oluşumundaki belirleyici en önemli faktörlerden birisidir. Evlerin bahçeleri, yolları, sokakları ve komşuluk ilişkisi, sosyal merkezlere olan mesafesi tamamen bu kültürel yapıyla ilişkilidir.²² Kültürel yapıdaki değişimin mimari üzerinde de sonuçları olacaktır.

Günümüz mimarisi modernitenin öngördüğü rasyonalite çerçevesinde şekillenmiştir.²³ Modernlikle birlikte birçok şey değişmiş, geleneksel yapılar ve ilişkiler bu değişim çerçevesinde belli belirsiz bir görünüme dönüşmüştür. Komşuluk ve akrabalık ilişkileri ekseninde dönen geleneksel şehir kültürü yerini, beton bloklar ve çok katlı yapılar içinde yöneticiler, görevliler ve kat sahipleri arasında işleyen bir bürokratik mekanik ağlara terk etmiştir. Artık mahallenin kuşatıcı, samimi ve dayanışmacı ilişkilerinde yeşeren geleneksel bir çevre değil, birbirini gör(e)meyen kat sakinlerinin olduğu soğuk bir dünya söz konusudur. Her ne kadar insan her koşulda sosyal dokuya uygun yenilenmiş ilişkiler ve anlamlar düzeni içinde varlığını sürdürse de konutun çok katlı beton görünümü, insanı, nitelikli bir devamlılık çizgisinden çok, yıpratıcı bir nesneleşme ve yalnızlaşma dünyasına sürüklemiştir.²⁴

Ev mimarisindeki değişim, özerk ve özel odaların teşekkülü, bireyin ve ailenin çevresiyle olan ilişkilerini etkilediği gibi aile içi ilişkileri de etkilemektedir. Mekânın değişmesi yeni sorunlar doğurmakta, bu bağlamda aile üyeleri arasındaki cemaatsel ilişkiler zayıflamakta, insan ev içerisinde yalnızlaşmaktadır. Mahremiyetin korunmasından öte bireysellik temelinde ortak yaşam alanının bölünmesi, özerkliği artıran bir mimarinin gelişmesi paylaşımın, birlikte zaman geçirmenin nedenlerini ortadan kaldırmakta, ailenin birlik ve beraberliğini zayıf bir zemine yaslamaktadır. Evlerin çekirdek aileler için tasarlanır olması kuşaklar arasındaki mesafeyi açmaktadır. Böylesi bir ortamda geleneksel değerlerin yaşanması ve korunması, sosyal değerlerin aktarılması güçleşmektedir. Yalnızlaşan çocuk teknolojinin imkânlarından yararlanarak değişik ağlar içerisine dâhil olmakta, sosyalleşme biçimi değişmektedir. Tüm bu gelişmeler dinî hayatı da

²¹ Şentürk, "Turgut Cansever Düşüncesinde Şehrin Değişimi", 39.

²² Gögebakan, "Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar", 42.

²³ Turgut, "Bir Şehir Düşlemek", 155.

²⁴ Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü", 33.

etkilemekte, karmaşık ilişkiler ağında yaşanılarak aktarılan din, nakledilen bir bilgiye dönüşmektedir.

Toplumsal gelenekleri ve değerleri dikkate alan bir mimari yerini pozitivist epistemolojinin mekân algısına yaslanan, metafizik dünya ile bağıını koparan bir mimari anlayışa bırakmıştır. Günümüz evlerinin mimarisi, evleri küresel tüketim kültürünün bireyci seküler bir mekânına dönüştürerek, bir anlamda maddi-manevi tahribatların yolunu döşemiştir. İnsanın tasavvur ettiği dünyaya bir mesaj olarak şekillendirmeyi arzu ettiği, uzak kaldığı hakikate özlemini yansıttığı mekân modernlikle birlikte standartlaşan bir yapıya, bir tüketim nesnesine, göstergeler üzerinden kişinin kendisini tatmin aracına dönüşmüştür. Modern ev, insanın aşkın varlıkla ilişkisini kuran, diğer varlıklarla bütünleşmesini temin eden bir değer olmanın uzağına düşmüştür. Bugünün evleri, çekirdek ailenin standardize edilmiş evini ve kalıplaşmış ilişkiler düzenini temsil etmektedir.²⁵ Ayrıca modern insanın ihtirasını, kargaşasını, agresifliği, bireyci ve çelişkili tutumlarını, belli bir bilinçten yoksunluğunu, diğer varlıklarla araya mesafeler koyan pragmatik anlayışını yansıtmaktadır.²⁶

Geleneksel değerler, duyarlılıklar, mimari ve kentsel kalite pragmatik bir anlayış, bilinçsiz ve plânsız bir yaklaşım ile yitirilmektedir. İnsanı ve doğayı merkeze alan bir bilincin yoksunluğu, insanı ekolojiden kopuk tuhaf bina toplulukları ile karşı karşıya bırakmaktadır. Doğadan kopuk bir şekilde inşa edilen apartman dairelerinin bir diğer olumsuz tarafı ise insan sağlığını, özellikle de kişinin psikolojik sağlığını olumsuz yönde etkileyebilmesidir. Yeteri kadar ıstık alamayan ve yeteri kadar doğayla bağlantı kuramayan odalar insanları fiziksel olduğu kadar ruhsal açıdan da olumsuz biçimde etkilemektedir. Bu durum aile ilişkilerine yansımakta, aile üyeleri arasında gerginliklerin ve çatışmaların yaşanmasına neden olmaktadır.²⁷

Bugünün mimari tasarımlarında insan faktörünün önemli görüldüğünü söylemek güçtür. Duyarsızlaşan soğuk duvarlardan başka, insanı, yaşanmışlığı yansıtan bir unsura rastlanılmamaktadır.²⁸ Günümüz mimarisi, ontolojik olarak toprak ile ilişkili insanı topraktan ve doğal çevreden uzaklaştırmış, bu durum da kişinin psikolojik durumunu olumsuz biçimde etkilemiştir.²⁹ Bu açıdan evlerin mimarisinde mekânın dönüştürücü gücü dikkate alınmalıdır. Mekân, insanla anlam elde eder ve tamamlanır. Mekânın temel unsuru insanî olmasıdır. Dolayısıyla evlerin inşasının ekolojik olması, topoğrafyayla örtüşmesi, çevresiyle neredeyse bütünleşecek kadar ahenk sağlaması, başka insanların varlığı ve hakları

²⁵ Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü", 30-41

²⁶ Cansever, "İslâm Mimârisi Üzerine Düşünceler", 119-146.

²⁷ Alperen Kayserili, "Türkiye'de Modern Konut Kültürü". *Kent Çalışmaları I*, ed. Arif Keçeli-Şaban Çelikoğlu (Ankara: Detay Yayıncılık, 2014), 259.

²⁸ Hamdi Ergül, "Mimarlığın İhmal Edilen Sosyal ve Toplumsal Yönü". ISITES (2015), 1072.

²⁹ İ. Umut Kukaracı – A. Murat Aktemur, "Modernleşme Süreci İçerisinde Erzurum Konut Mimarisinin Geldiği Nokta". *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi 11* (2003), 52.

ile uyumlu olması gerekmektedir. Evler insanın kültürünü, hayat tarzını, alışkanlıklarını, iç dünyasını yansıtmalıdır. Aksi halde aile ve toplum yaşamı bundan olumsuz olarak etkilenecektir.³⁰ Kuşkusuz dinî hayat da bu olumsuzluklardan payına düşeni alacaktır.

Ailede din eğitimi bir düşünceyi aktarmaktan çok, bir yaşama ve duyma biçiminin aktarılması ile mümkün hale gelir. İyi bir din eğitiminin öncelikli koşulu anne-babanın kendi yaşamları ile çocuklarına örnek olmalarıdır. Bilhassa ilk çocukluk döneminde çocukların zihinsel gelişimi dikkate alınarak somut örneklerden hareketle dinî içerikler aktarılmalıdır. Aile, dinî davranışların ve ilişkilerin tezahür ettiği küçük bir toplum modelidir. Dinî değerler ailede temsil edilen şekliyle çocuğun dünyasında yer edinir. Aile üyelerinin dinî davranışları ve kullandıkları dinî deyimler, ifadeler, onları doğrudan doğruya sembolize eden deruni bir yaşantı içinde yer tutar. Bu açıdan ailede din eğitimi çocuğu derin bir şekilde etkiler.³¹ Ancak bireyi yalnızlaştıran, aile içi mesafeleri artıran modern konutun dinî değerlerin temsili için uygun bir zemin olduğunu söylemek zor olsa gerektir.

Dinî hayat bakımından doğa ile iç içe bir yaşam önemli bir husustur. Dindarlık deruni düşünceden, tefekkürü hayattan beslenir. Doğadaki her bir varlık, tasarruf, oluş, eylem aşkın varlıktan izler taşır. Bu idrak ile doğaya yönelen bireyde inanç derinleşir, din güçlü bir tutum ve davranış olarak tezahür eder. Güneşin doğuşunu/batışını, gökyüzünün, denizin ihtişamını baharda açan bir çiçeğin güzelliğini, canlılardaki merhameti, doğanın birbiriyle uyumunu idrak eden kişi hakikatin izini sürecek, o hakikatle örtüşen bir yaşam tarzına güçlü adımlar atacaktır. Dolayısıyla doğa ile insan arasını açan bir mimari, insanı huzursuzluğa sürükleyeceği gibi aşkın varlıkla bağıni da zayıflatacaktır.

Yaşanabilir bir çevrenin inşası, fiziksel koşullar ve imkânın dikkate alınmasını zorunlu kıldığı gibi insani değerlerin, inancın, sosyal değerlerin de göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir. İnsanın inanan ve sosyal bir varlık olduğu gerçeği göz ardı edildiğinde bedel olarak huzursuz, mutsuz insanlarla karşılaşılacaktır. İnsan-çevre etkileşimi çerçevesinde mimarinin insan davranışlarını yapılandırdığı, sadece insanlar arasındaki uzaklığı değil, aşkın varlıkla, metafizik âlemlerle ve diğer varlıklarla mesafesini de tayin ettiği hatırlanmalıdır. Ev mimarisi aileyi dağıtan, aralarındaki ilişkiyi zayıflatan, sosyal değerlerinin aktarımını zorlaştıran, bireyciliği merkeze alıp kişiyi yalnızlığa ve mutsuzluğa iten bir anlayış yerine aile içi iletişimi artıran, ortak paylaşım alanlarını çoğaltan, birlikte daha çok zaman geçirmelerini sağlayan, kuşaklar arası bağıni kuran bir tasavvura sahip olmalıdır. Bu çerçevede geleneksel Türk evi modern mimariye ışık tutabilir.

³⁰ Ergül, "Mimarlığın İhmal Edilen Sosyal ve Toplumsal Yönü", 1072.

³¹ Apaydın, "Aile İçi İletişim Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi", 319-337.

4. Aile İçin İlişkiyi Canlı Tutmanın Bir İmkânı Olarak Avlulu Ev

Şehirleşme literatürümüzde yatay şehirleşme olarak yer alan ve geleneksel motife karşılık gelen Türk evi, kaybolmuş komşuluk ilişkilerinin ve nitelikli insani yaşayışın yeşermesi açısından nitelikli bir imkândır. Türk evi, şehirleri mimari ve kültürel açıdan çirkinliğe mahkûm eden betonarme yapıların tasallutundan kurtaracak, hava, çevre ve gürültü kirliliği ile kuşatılan modern kent cangılından uzaklaştıracak, çocukları, gençleri ve yaşlıları sağlıklı komşuluk ilişkilerinde sosyalleştirecek bir sosyal mekân tahayyülü olarak önümüzde durmaktadır. Türk evi, fiziksel bir barınağın ötesinde canlı sosyo-kültürel bir dünya tasavvuru olarak belirlemektedir.³²

Günümüzün modern konutları doğadan kopuk, insan ilişkilerini körelten, samimiyetsiz, soğuk ilişkilere, çıkara dayalı birlikteliklere neden olan bir yapıya sahiptir. Betonarme yapıım sistemi ve onun ürünü olan apartman daireleri, insanın fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz biçimde etkilemekte, çeşitli hastalıklara neden olabilmektedir. Buna mukabil geleneksel evler doğa içerisinde, doğaya rağmen değil, onunla uyumlu ve birlikte, gösterişten uzak bir biçimde yer alır. Geleneksel evler gösterişten uzak, ruh sağlığını dikkate alan ve görsel açıdan huzur veren bir yapıdadır. Geleneksel Türk evi sosyal ilişkilere imkân sağlayan ve bu ilişkileri besleyecek niteliktedir. Örneğin evin en güzel yerinde tasarlanmış ve en süslü odası olan selamlık Türk toplumunun misafirperverliğinin mekânda somutlaşmasıdır.³³ Yine geleneksel Türk evinde bulunan avlu insani ilişkilerin kavşağında bulunur ve bu bakımdan önemli işlevler üstlenir.

Dinlenme, oturma ve uyuma biçimi evi şekillendirir. Bu çerçevede avlu hem sosyalleşmenin en önemli zemini ve ortak kullanım alanı hem de ailenin bir araya geldiği, günlük işlerin yürütüldüğü bir yerdir. Dünya görüşü ve hayat tarzı ile ilişkili olarak doğa ile barışık ve bütünleşmiş olan geleneksel Türk kültüründe oda özel alan işlevini üstlenirken, avlu ailenin ortak alanıdır; mahremiyet anlayışıyla ilgili olarak uyuma ihtiyacı genellikle odada karşılanırken, aile üyelerinin ortak dinlenme ve oturma mekânı avludur. Avlu aile fertlerinin yanı sıra komşularla da sosyal etkileşim alanıdır. Mahremiyet yorumuna göre, bilhassa kadın için özelleşmiş bir mekândır.³⁴ Haremlik selamlık için uygun olan bu yapı, aynı zamanda kalabalık bir ailenin ikametına imkân verir. Avlu etrafına dizilen müstakil odalar, aile içinde bir kaç evli çiftin bir arada bulunmasına sağlayarak geniş bir aile için de evi uygun hale getirir.³⁵ Geleneksel evlerin daha geniş bir ailenin ikameti için mümkün yapısına mukabil, modern evler daha çok çekirdek aileler için

³² Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü", 30-41.

³³ Kucaracı & Aktemur, "Modernleşme Süreci İçerisinde Erzurum Konut Mimarisinin Geldiği Nokta", 47, 51.

³⁴ S. Gülçin Bozkurt – Hakan Altınçekiç, "Anadolu'da Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi". *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University* 63/1 (2013), 79-85.

³⁵ Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü", 30-41.

tasarlanmıştır.³⁶ Modern konutu sadece çekirdek aile için uygun olması aile içi ilişkilerden akrabalık ilişkilerine, komşuluk ve misafirlik ilişkilerine değin olumsuz yansımaları yol açmaktadır.

Aile içinde bireyin kişilik gelişimine ve sosyalleşmesine katkı sağlamak, onun diğer insanlarla ilişki kurabilme ve onlarla paylaşabilme yeteneğini geliştirmek için çaba sarf etmek gerekir. Bu sağlandığı takdirde bireyin toplumsal değerleri kabullenmesi veya toplum tarafından etik dışı bulunan düşünce ve davranışları reddetmesi daha kolay bir hale gelir.³⁷ Bu açıdan avlulu ev hem aile içi hem akrabalar arası irtibatı ve hem de komşuluk ilişkilerini temin etmesi ve artırması dolayısıyla önemlidir.

Evlerin tasarımında ailenin maddi ihtiyaçlarından öte, manevi değerlerinin korunmasına yönelik çözümler aranmalıdır. Evlerin, sadece bir barınak olarak değil, ailenin öz kültürünü yoğun bir şekilde yaşayabileceği ve sosyal değerleri çocuklarına rahatlıkla aktarabileceği, doğayla barışık huzurlu bir yuva olarak tasarlanması hedeflenmelidir.³⁸ Varlıkla ilişkisi içinde insanın mekâna yaklaşımı, bir sahip olma ve tüketme mantığından ziyade kendisini varoluşa götürecektir estetik bir arayışın eşliğinde olmalıdır. Mekân, anlamı ve hakikati arayan insanın iyiliği ve güzeli naksetme istidadı açısından bir araç olarak vardır. Evrenselleşmiş, tüketimin nesnesine indirgenmiş, standart evin estetik bir değere dönüşmesi, kişisel, millî ve medenî kodları naksetme zemini olması neredeyse imkânsızdır.³⁹

Sonuç

İnsanın temel ihtiyaçlarından olan evin biçimlenişinde fiziksel koşullar etkili olduğu gibi sosyo-kültürel koşullar da etkili olmaktadır. Böylelikle ev bir yönüyle fiziksel imkânların bir yönüyle de hayat tarzının somut bir tezahürü olarak belirlemektedir. Ancak mekânın kendisi de yaşamı şekillendirmekte kimi duygulara kaynaklık edebilmektedir. Bundan ötürü insan evi inşa ederken insan ontolojisini, sosyal değerleri, dinî referansları ve doğa ile uyumu dikkate almak durumundadır.

Toplumsal değişime bağlı olarak evlerin mimarisi de değişmektedir. Mekânın değişimi insan ilişkilerini yeniden yapılandırmaktadır. Bugünün konut mimarisi statü göstergesi olarak sınıflar arasına çizgi çektiği gibi bölünmüş odaları ve ortak kullanım alanlarının azaltılması ile bireyi aile içinde yalnızlığa sürüklemektedir. Mahremiyet İslam'ın da önemsedığı bir husustur. Ancak modern konutlar mahremiyetten çok bireyselleşmeyi esas almakta bu da aile içinde birlikte geçirilen zamanı ve paylaşımı azaltmaktadır. Aile içinde yaşanan yalnızlık sosyal

³⁶ Kayserili, "Türkiye'de Modern Konut Kültürü", 261.

³⁷ Apaydın, "Aile İçi İletişim Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi", 319.

³⁸ Kukaracı & Aktemur, "Modernleşme Süreci İçerisinde Erzurum Konut Mimarisinin Geldiği Nokta", 52.

³⁹ Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü", 33.

değerlerin aktarılmasında güçlüğe neden olduğu gibi dinî hayat açısından da olumsuz etkilere sahiptir.

Modern konut, bireyi yalnızlaştırmasının ve ailede yüz yüze, sıcak, samimi ilişkileri zayıflatmasının yanı sıra kişinin doğa ile bağlarını da kopardığı için tefekkürü de engellemektedir. Aşkın varlığın izini ancak deruni düşünce ile sürebilen insan, doğadan kopmakla ayrı bir yalnızlığa ve mutsuzluğa sürüklenmekte; huzur arayışı, bitmek bilmeyen bir yolculuğa dönüşmektedir. Ayrıca tüketim toplumunda tüketim nesnesi olarak bir imaj göstergesine dönüşen evler İslam'ın öngördüğü tevazuun, sadeliğin yerine kibrin, gösterişin vitrini haline gelmektedir. Böylelikle çocuğa kazandırılmak istenen ahlaki değerlerle çelişen bir durumun yaşanmasına yol açmaktadır.

Sosyal ilişkilerin sağlıklı kurulabilmesi, topluma ait değerlerin doğru şekilde iletimi ve inancın bireyde kökleşebilmesi için insanı, sosyal değerleri ve inancı merkeze alan bir mimari anlayışa ihtiyacımız var. Bu anlamda geleneksel Türk evi aile içi ilişkileri, akrabalık ve komşuluk bağlarını canlı tutmanın ideal bir tipi olarak karşımızda durmaktadır. Avlulu Türk evi bireyin doğa ile iletişimini de canlı tutmakta, bağı güçlendirmektedir. Böylelikle tefekkür hayatını beslemektedir. Bu yönüyle de modern mimariye rehberlik etme potansiyeline sahiptir.

Kaynakça

Apaydın, Halil. "Aile İçi İletişim Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi". *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12-13 (2012), 319-337.

Atik, Damla – Nevnihal Erdoğan. "Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyokültürel Faktörler: Edirne'de Şinasi Dörtok Evi". *Trakya University Journal of Natural Sciences* 8/1 (2007), 21-27.

Bozkurt, S. Gülçin – Hakan Altınçekiç. "Anadolu'da Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi". *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University* 63/1 (2013), 69-91.

Cansever, Turgut. "İslâm Mimârisi Üzerine Düşünceler". çev: Mustafa Armağan. *Divan* I/1 (1996), 119-146.

Çelik, Celaleddin. "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü". *Düşünen Şehir* 3 (2017), 30-41.

Ergül, Hamdi. "Mimarlığın İhmal Edilen Sosyal ve Toplumsal Yönü". *ISITES* (2015), 1070-1079.

Gögebakan, Yüksel. "Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri". *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi* 1/1 (2015), 41-55.

Göregenli, Melek vd.. *Selçuk Kent Belleği: Dün, Bugün ve Geleceğin Zihinsel Temelleri*. İzmir: Selçuk Belediyesi Selçuk-Efes Kent Belleği Yayınları, 2013.

Gümrükçüoğlu, Süleyman. "Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü". *Kadın Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2017), 39-60.

Kaysirili, Alperen. "Türkiye'de Modern Konut Kültürü". *Kent Çalışmaları* I, ed. Arif Keçeli-Şaban Çelikoğlu (Ankara: Detay Yayıncılık, 2014), 253-274.

Kukaracı, İ. Umut – A. Murat Aktemur. "Modernleşme Süreci İçerisinde Erzurum Konut Mimârisinin Geldiği Nokta". *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 11 (2003), 45-62.

Mülayim, Selçuk. "Mimâri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/91-95.

Şentürk, Murat. "Turgut Cansever Düşüncesinde Şehrin Değişimi". *İnsan&Toplum* 4/7 (2014), 25-55.

Turgut, Faruk. "Bir Şehir Düşlemek: Turgut Cansever Mimarlığı Üzerine Bir Çözümleme". *Sosyoloji Divanı* 4/7 (2016), 155-170.

The Importance of Home Architecture in terms of Family and Religious Life*

Erol ERKAN**

Abstract

People's search for sheltering resulted in homes. Home architecture carries traces of social lifestyle as well as natural opportunities. Houses force people to live a specific lifestyle. The period of modernity has created various changes in many areas, one of which is home architecture, where doubtless changes have occurred. Unlike traditional houses, modern home architecture attributes attention to the settlement of a nuclear family rather than the residence of the extended family, and to individualization rather than privacy. In addition, modern values and the consumer culture, as well as religious references in modern home architecture, are influential. Thus, a case contradicting the ontology of humans who are social subjects emerges, making people lonely and unhappy. An individualization-centered architecture can cause several obstacles before living and transferring social values and religious beliefs within the family. However, the intensity of communication and sharing within the family is important for the social values and religious beliefs becoming more rooted. Traditional Turkish houses are the means to overcome some of the negative results of modern architecture.

Keywords: Architecture, Family, Religious Life, Traditional House, Modern Housing.

Ev Mimarisinin Aile ve Dini Hayat Açısından Önemi

Öz

İnsanın barınma arayışı ev ile neticelenmiştir. Ev mimarisi doğal imkânlar kadar toplumun yaşam biçiminden de izler taşır. Bununla beraber evin kendisi de insanı bir hayat tarzına zorlar. Modernite ile birlikte birçok alanda değişim yaşanmıştır. Değişimin görüldüğü alanlardan biri de kuşkusuz ev mimarisidir. Bugünün ev mimarisi geleneksel evlerden farklı olarak geniş ailenin ikametinden ziyade çekirdek ailenin yerleşmesini ve mahremiyetten öte bireyselleşmeyi dikkate almaktadır. Ayrıca modern ev mimarisinde dinî referanslar bir tarafa bırakılarak modern değerler ve tüketim kültürü etkili olmaktadır. Böylelikle sosyal bir varlık olan insanın ontolojisiyle çelişkili bir durum ortaya çıkmakta, insan yalnızlaşıp, mutsuzlaşmaktadır. Öte yandan bireyselleşme merkezli bir mimari aile içerisinde sosyal değerlerin ve dinî inancın yaşanıp aktarılmasında bir takım engellere neden

* **Date of Submission:** 03.02.2020 **Date of Acceptance:** 14.07.2020

This paper is the English translation of the study titled "Ev Mimarisinin Aile ve Dini Hayat Açısından Önemi" published in the 11th issue of *İlahiyat Akademi*. (Erol ERKAN, "Ev Mimarisinin Aile ve Dini Hayat Açısından Önemi", *İlahiyat Akademi*, sayı: 11, Temmuz 2020, s. 73-86.) The paper in Turkish should be referred to for citations.

** Assoc. Prof., Gaziantep University, Faculty of Divinity, Department of Philosophy and Religious Sciences. Gaziantep. erkanerol27@hotmail.com ORCID: 0000-0002-0641-0137

olabilmektedir. Oysa toplumsal değerlerin ve dinî inancın kökleşmesi bakımından aile içi iletişimin ve paylaşımın yoğunluğu önemlidir. Modern mimarinin doğurduğu olumsuz bazı sonuçları aşmada geleneksel Türk evi bir imkân olarak belirlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Mimari, Aile, Dinî Hayat, Geleneksel Ev, Modern Konut.

Introduction

One of the main problems of modern time is solitude. Individualization, considered as one of the main elements of modernity, has made modern people lonely and caused them to be unhappy despite being social subjects. People can get lonely not only in their social lives but also within their homes. An architectural approach based on individualization has turned houses into hotel rooms, which has contributed to the development of various negative cases seen in domestic relationships, kinship-based relationships, neighboring-related ties and even religious life. This study focuses on the interaction between housing architecture and social relationships and values, and it questions the issue of keeping human relationships and religious life active from an architectural perspective.

1. Space as a Cultural Indicator

People have been in relationships with the environments they have lived in, and they have changed these places in line with their basic needs. In other words, people have made efforts to control nature and changed where they have lived based on their needs. One of the results arising from people's need to take shelter and from the relationship with space reflects houses, which are the important architectural elements indicating people's presence. The term *mimari* was derived from the stem *amr* (umr), meaning "longevity, increasing the life of an object, inhabited or developed house, or making a house inhabited and developed." Moreover, the concepts of *mamur*, *imare* and *umran* from the same stem are used as the antonym of the Arabic term *harab*, meaning the development of making an object developed. In addition, these terms also mean "residence and building", and they indicate the inhabitable, permanent and developed properties of a building.¹ Therefore, in its origins, the concept of architecture indicates life and human presence in its essence.

The construction of houses, which are built universally as a result of basic needs, such as taking shelter or staying safe, is affected by physical conditions. However, not only do the physical factors influence the construction, but socio-cultural factors also play a key role in this regard. In clearer terms, cultural values,

¹ Selçuk Mülayim, "Mimâri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Istanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/91.

selection, rules, norms, social relationships and symbolic meanings can be effective in the construction period regarding houses.² Accordingly, houses turn into cultural indicators.

Amos Rapoport defines the human-environment relationships from three integrated cultural perspectives completing one another: The first is the lifestyle of a group; the second is the cognitive schemes, symbols and meaning system consisting of symbolic codes; and third is the perspective suggesting that culture is a strategic adaptation set used to survive within the ecological resources and environments. Rapoport examines a culture in detail and divides it into various components. He also considers the relationship between culture and human behaviors as a process extending from abstract to tangible elements covering world views, beliefs, images, schemes, lifestyles and a series of attitudes.³ It is clear that architecture is a concrete reflection of worldviews, beliefs and social values.

Privacy, relationships between men and women, extended or a nuclear family structure, social place and value of families, neighborhood relationships and religious approaches are among the social values affecting housing architecture. Houses reflect the financial and mental statuses of their constructors. Social organization, needs arising from the relationships between people, political structure, financial, technical and artistic opportunities, manufacturing manners and type of transportation determine the forms of houses and spaces. Accordingly, spaces reflect the manner of social organization, lifestyle, financial opportunities and world views.⁴

The housing architecture arising from the search for security, privacy and individuality as well as social solidarity and fear is affected by social values. Thus, human feelings, attitudes and concepts such as simplicity, modesty, embarrassment, politeness, pleasure, hope, religiousness and so on show themselves as "formal expressions". The reflections of attitudes and feelings that are the opposite of the afore-noted, such as greed, vanity, pessimism and boasting, can also be seen in housing architecture. In addition, houses can also serve as the sources of human feelings within the flow of life.⁵

A house is a cultural environment: People's lifestyles, perspective toward their environments and relationships with these environments, and their financial and spiritual values are within the context of culture. A building is the result of a socio-cultural environment. People's values, images and lifestyles are reflected in

² Damla Atik – Nevnihal Erdoğan, "Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyokültürel Faktörler: Edirne'de Şinasi Dörtok Evi". *Trakya University Journal of Natural Sciences* 8/1 (2007), 22.

³ A. Rapoport, "House Form and Culture". Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall, 1969 cited by Atik & Erdoğan, "Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyokültürel Faktörler", 22.

⁴ Yüksel Göğebakan, "Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri". *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi* 1/1 (2015), 42.

⁵ Turgut Cansever, "İslâm Mimârisi Üzerine Düşünceler". Trans.:⁵ Turgut Cansever, "İslâm Mimârisi Üzerine Düşünceler". Trans.: *Divan* 1/1 (1996), 119-146. Mustafa Armağan.

the buildings they construct, turning these architectural elements into cultural objects. Houses have aesthetic values as well as physical, cultural and social characteristics related to humans. This aesthetic value is directly related to culture.⁶

2. Interaction Between Beliefs and Space (House)

People do not perceive spaces as physical reality solely. Instead, they feel them, become attached to them and explain their own feelings through certain changes in these spaces. Space is among the important variables of identity. People establish relationships with spaces. Moreover, they assign meanings to them and built their own identities with these spaces. Through the spaces, people build identities as individuals, groups, communities and cultures. Accordingly, people cannot be deemed separate from their identities, which is also the case for spaces. Spaces help people meet their needs for supervision and security and express themselves.⁷

As a factor that affects human relationships and determines and shapes their identities, religion is among the socio-cultural elements affecting spatial/architectural approaches. People organize and shape their environments in line with their own world views. Accordingly, art and architecture can also be examined under the titles of ethics and religion. Therefore, an architectural approach needs to consider the integrity of subjects and objects, and the hierarchy, or power between them.⁸ There is a close tie and integrity between architecture and beliefs.⁹ In addition to beliefs, basic principles and concepts such as morals, aesthetics, culture and tradition should coexist within the architecture.¹⁰

Houses are the spaces that shape the emotions and thoughts of people through the concept or organization of families as the smallest social units. Considered as the places where benevolent, malevolent, correct and wrong actions and concepts, as well as ethics, are taught and where beliefs are practiced, houses are important objects helping people get ready for this and eternal world.¹¹ Houses are the locations that minimize the distance between people and where face-to-face,

⁶ Gögebakan, "Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar", 44.

⁷ Melek Göregenli et al., *Selçuk Kent Belleği: Dün, Bugün ve Geleceğin Zihinsel Temelleri* (Izmir: Selçuk Belediyesi Selçuk-Efes Kent Belleği Yayınları, 2013), 39, 40.

⁸ Cansever, "İslâm Mimârisi Üzerine Düşünceler", 124.

⁹ Murat Şentürk, "Turgut Cansever Düşüncesinde Şehrin Değişimi". *İnsan&Toplum* 4/7 (2014), 32.

¹⁰ Faruk Turgut, "Bir Şehir Düşlemek: Turgut Cansever Mimarlığı Üzerine Bir Çözümleme". *Sosyoloji Divanı* 4/7 (2016), 155-170.

¹¹ Gögebakan, "Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar", 44.

sincere relationships are experienced.¹² Housing architecture should be planned, considering these points to improve domestic relationships.

Domestic communication is an important factor in terms of religious education. Family is a model for children in terms of religious values and relationships, and the religious training provided within the families affect the children deeply. However, a proper domestic relationship should be established for that purpose. The studies and observations regarding the formation of religious beliefs and attitudes agree upon the point that domestic relationship is effective the most during the early childhood years. Children's religious lives starting with the actions of imitating and identification, are developed in time based on children's personal interests and religious attitudes of the people around them, and these lives and practices become a part of their personalities.¹³ Therefore, it is clear that constructing houses or residences in a manner to ensure proper domestic relationships and communication will contribute to good and well-planned religious training.

Family is a holistic system that has a meaning going beyond the unity of people. A family is a social group consisting of the interaction between the members of it. Each member of a family interacts with one another. Every people within this relationship achieve their own sense of self and personality. A healthy domestic environment and effective domestic communication are needed to raise people with a developed personality. Establishing a proper domestic relationship and helping children get ready for life and have a developed personality are directly related to communication. Domestic communication has various styles, such as visual communication, physical communication, focalized attention and discipline.¹⁴ Application of these communication styles is directly related to the spatial designing. An architectural conception that weakens the communication between family members will make the process of developing healthy personalities challenging.

People need to consider the concept of domestic communication and other relevant needs and opportunities, and to keep in mind the system of references related to their own belief systems when developing the architecture because architecture affects and shapes the domestic life and the relationships between family members.¹⁵ One of the main reasons behind domestic communication is to reflect what sorts of attitudes are approved and how these attitudes are displayed in certain places to the new members through the non-written records. Accordingly, efforts are made to reflect the attitudes to be gained within the

¹² Turgut, "Bir Şehir Düşlemek", 169.

¹³ Süleyman Gümrükçüoğlu, "Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü". *Kadın Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2017), 40.

¹⁴ Halil Apaydın, "Aile İçi İletişim Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi". *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12-13 (2012), 319-337.

¹⁵ Cansever, "İslâm Mimârisi Üzerine Düşünceler", 119-146.

domestic environment through various phases of conditioning.¹⁶ The recognition of these objectives requires an architecture that will enable them to have time collectively, rather than staying alone, and that will increase the common actions and concepts between them. In addition, reflecting certain emotions such as modesty, respect, politeness and simplicity as well as teaching attitudes and concepts such as morals and honor necessitates organizing the architecture of the house in line with these objectives. It is clear that housing architecture that is free from simplicity and modesty will contradict the afore-noted targets.

Humans are constantly in search of anything necessary to close the gap between love and presence and to establish a love-based relationship within their residences. Accordingly, spaces are like deposits or particular places where life gains a presence and shape. Moreover, they are the locations where people in exile achieve absolute knowledge. Investigating traces of facts and existence can be a reality through the interventions made to spaces in this regard and construction processes. The demolitions occurring in spaces will have adverse reflections and create serious issues within the human relationships and systems of values.¹⁷

Religions affect architectural approaches in specific ways. Architectures seen in societies with different belief systems will also be different. The plan of the house of a person with a certain religious belief is affected by the education of that person's children as well as family structure, cultural purposes, understanding of privacy and respect to older adults. Architecture is influenced by the values within the belief system of the relevant society. The worldviews and beliefs of people define and determine the aspects of their psychological attitudes reflected in their actions. Human feelings become visible in any works or objects, and thoughts or emotions gain a shape within objects, which is called art.¹⁸

Islamic architecture has its specific qualities. Values and concepts such as naturality, beauty, peace, knowledge, artistic blues, joy, simplicity, respect, love, sense of responsibility, modesty and hope can be seen within the architectural approach of Islam. Greed, pride, pessimism, arrogance and despair are among the concepts disapproved in Islamic architecture. Aiming to terminate all sorts of artificial, illegitimate and unethical impacts on people, Islam offers ways to develop an esteemed Muslim society. Basic Islamic principles and belief in God, creation, place of people within the creation process and existential hierarchy reflect the genetic codes of Islamic architecture. The ideological, spiritual and religious levels of existence, beliefs, information and recognition become concrete in all artistic forms. Therefore, Islamic art and architecture are the reflections of Islamic beliefs. The architecture of Islamic belief does not suggest a revolt or power symbol;

¹⁶ Apaydın, "Aile İçi İletişim Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi", 321.

¹⁷ Celaleddin Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü". *Düşünen Şehir* 3 (2017), 33.

¹⁸ Gögebakan, "Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar", 43.

instead, it serves as the means of making the world more beautiful.¹⁹ Thus, houses should be designed as the symbols of ethics, compassion and modesty rather than flamboyance, greed and hypocrisy. Otherwise, the adverse results that will increase the distance between people and that will affect the individual, domestic and social lives will be suffered.

3. Modern Housing: Lonely People

While shaping their environments based on a certain lifestyle, people affect the cultural worlds of others in these environments through their architectural works.²⁰ Houses generally create value through their shapes and have reflections on the people living in these houses. Relationships of family members with one another, children, older adults and neighbors, as well as the interaction between the generations, are shaped by the lifestyles arising from the architectural objects.²¹

Architectural objects inevitably affect the life and lifestyles of people because people live with the architectural objects in their lives, even when they sleep. People may avoid artistic works such as pictures, sculptures, ceramic or tables, but they cannot abstain from architecture and its effects. Architecture shapes people's attitudes and affects people's psychological state. Houses are safe objects that protect people from environmental effects and cultural evidence as the physical records of people's activities. This quality of being a cultural indicator is among the most important factors determining the formation of housing architecture. Gardens, roads, streets, neighborhood relationships and the distance to social centers are directly and totally related to these cultural objects.²² Changes in the cultural structure will have impact on the architecture of that culture.

Modern architecture is shaped by the rationality reflected by modernity itself.²³ With the periods of modernity, many concepts and acts have changed, and traditional buildings and relationships have gained an uncertain appearance with these changes. The urban culture based on neighborhood and kinship-related ties has been replaced with bureaucratic mechanical networks operating between administrators, officers and property owners within the concrete blocks and multi-layered buildings. In the present day, neighborhoods are not the traditional environments developed within the surrounding, sincere and cooperative relationships. Instead, they are now filled with people who live in the same apartment but do not know one another. Although people have maintained their presence within the renewed relationships and meanings that suit the social

¹⁹ Cansever, "İslâm Mimârisi Üzerine Düşünceler", 119-146.

²⁰ Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü", 30.

²¹ Şentürk, "Turgut Cansever Düşüncesinde Şehrin Değişimi", 39.

²² Göğebakan, "Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar", 42.

²³ Turgut, "Bir Şehir Düşlemek", 155.

patterns under every condition, the multi-layered and concrete appearance of buildings has driven people into the tiresome periods of objectivization and loneliness rather than a stable lifestyle.²⁴

Changes in houses' architecture and the formation of specific rooms affect people's relationships with others and their family members. Changes in space result in new problems. Accordingly, the congregational relationships between the family members weaken, and people become lonely in their houses. Separation of common living areas, which goes beyond the objective of protecting the privacy, and development of an architectural approach increasing individualism among family members, terminate the reasons for spending time together and weakens the unity between family members. The fact that houses are now designed for nuclear families increases the distance between generations. Experiencing and maintaining the traditional values in such environments and transferring social values become challenging in such environments. Children who become lonely will get included in different networks by benefiting from the technological advancements, and they will socialize in a different manner. These developments affect the religious life, and the religion practiced and transferred within the complicated relationships turns into a collection of information.

An architectural structure that is constructed considering the social traditions and values has been replaced with another architectural approach that is based on the spatial perception of positivist epistemology and that separates its ties from the metaphysical world. The architecture of modern houses turns the global consumer culture of houses into individualist secular spaces, paving the way for physical and spiritual damages. The spaces that people aim to shape as a message to the world and that are used to reflect the longing toward the realities of previous times have turned into standardized locations, objects of consumption and instruments of satisfaction through the indicators. Modern houses have lost their identity of being the architectural structures that establish a relationship with love and existence, and that helps people interact with other subjects and objects. Houses of modern times reflect the standardized houses of nuclear families and stereotyped relationships.²⁵ In addition, they indicate the ambition, chaos, aggression, personalist and contradictory attitudes of modern people as well as their deprivation of a certain conception, and their pragmatic approach that creates distances with other subjects.²⁶

Traditional values, sensitive concepts, and architectural and urban quality are lost owing to a pragmatic, unconscious and unplanned approach. Deprivation of an ideology based on people and nature causes people to see new buildings that are irrelevant to nature. Another adverse side of apartments that are constructed

²⁴ Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü", 33.

²⁵ Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü", 30-41

²⁶ Cansever, "İslâm Mimârisi Üzerine Düşünceler", 119-146.

with no relation to nature is that they may negatively affect human life and mental health in particular. Rooms that are not illuminated adequately and that have no adequate relationship with nature adversely affect people's physical and mental statuses, which is reflected in the domestic relationships and causes conflicts and tension between family members.²⁷

It is difficult to say that the architectural designs of modern times reflect the human factor as a significant concept. No objects other than the insensitive and insincere walls reflect people and their experiences.²⁸ Modern architecture has caused people to deviate from the soil and natural environment, despite the ontological relationship between them, which has negatively affected people's psychological state.²⁹ Accordingly, the spatial power changing objects and subjects should be considered in housing architecture. Spaces gain meanings and are defined through people. The main actors within the spaces are people. Therefore, the structures of houses should be ecological and suit the topography. Moreover, it should provide harmony in a manner to ensure adaptation to the environment, and it should be in harmony with the presence and rights of other people. Houses reflect people's cultures, lifestyles, habits and internal world. Any contrary case will adversely affect the domestic and social life.³⁰ The religious life will be doubtless affected by those adverse impacts.

Religious training can be provided in a domestic environment by reflecting the entire process as a way of living and feeling, rather than as an ideology. The condition of proper religious training is the proper acts by parents who should be models for their children with their lives. What's more, the mental development of children should be considered during the early periods of development, and religious content should be taught to them through concrete examples. Family is a small social unit where religious attitudes and relationships can be seen. Religious values are learned by the children in the manner reflected within their families. The religious attitudes and statements displayed by family members keep the children in a spiritual living that directly symbolizes them. Accordingly, religious training within a domestic environment deeply affects children.³¹ However, it is difficult to state that modern houses that drive people into loneliness and increase the distance between the family members are suitable for the representation of religious values.

From a religious perspective, a life that is directly affected by nature is significant. Religiousness is fueled by spiritual thoughts and religious practices. All creatures in nature bear traces of a certain ideology, presence, action and love. The

²⁷ Alperen Kayserili, "Türkiye'de Modern Konut Kültürü". *Kent Çalışmaları I*, ed. Arif Keçeli-Şaban Çelikoğlu (Ankara: Detay Yayıncılık, 2014), 259.

²⁸ Hamdi Ergül, "Mimarlığın İhmal Edilen Sosyal ve Toplumsal Yönü". *ISITES* (2015), 1072.

²⁹ İ. Umut Kukaracı – A. Murat Aktemur, "Modernleşme Süreci İçerisinde Erzurum Konut Mimarisinin Geldiği Nokta". *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 11 (2003), 52.

³⁰ Ergül, "Mimarlığın İhmal Edilen Sosyal ve Toplumsal Yönü", 1072.

³¹ Apaydın, "Aile İçi İletişim Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi", 319-337.

beliefs of people who begin to focus on nature with this approach become stronger, and religion is displayed by them as an effective attitude. People who realize the sunrise and sunset, the excellence of the sky and seas, the beauty of a flower blossoming during spring, the mercy of creatures, and harmony between the elements of nature will search traces of reality and take significant steps to live a lifestyle suiting this reality. Therefore, an architecture that will create a distance between people and nature will direct people to unrest and weaken the ties between love and presence.

Construction of a livable environment necessitates the consideration of physical conditions and relevant concepts while requiring people to take into account the human values, beliefs and social values. People will become unhappy and anxious if the fact that they are faithful and social subjects is ignored. It should be noted that architecture configures people's attitudes and determines the distance between the people as well as the distance between love and existence, the metaphysical world and other creatures. Housing architecture should have the themes that increase domestic communication and the number of common points between family members, help the family members spend more time together, and establish a connection between the generations rather than fragmenting the family and weakening domestic relationships, making the process of transferring social values difficult and directing people into loneliness by focusing on individualism. Accordingly, traditional Turkish houses can shed light on modern architecture.

4. Yard-Type Houses as the means of Keeping Domestic Relationships Alive

The Turkish houses that are reflected as horizontal in our urbanization literature and indicated through the traditional motives can be effectively used to improve the weak neighboring relationships and quality human life. Turkish houses are deemed as the social spaces that will save the cities from concrete structures causing architectural and cultural displeasure and from modern problem of air, environment and noise pollution, and help the children, young and older adults socialize within their neighboring relationships. These houses are the live socio-cultural reflections, rather than solely being physical shelters.³²

Modern houses have lost their ties with nature and caused relationships that weakened human relationships and created insincere, distant and interest-based relationships. Concrete building construction and apartments as the products of this construction adversely affect people's physical and mental health and cause different diseases. However, traditional houses are present within nature, instead of objecting to nature, and they have a flamboyance-free structure while staying in harmony with nature. These houses are built while considering mental health to

³² Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü", 30-41.

provide visual beauty. Traditional Turkish houses enable people to establish social relationships while making contributions to these relationships. For instance, the room of men designed at the best location of a house has the best style and is the concrete example of Turkish' people's hospitality.³³ In addition, the yards within traditional Turkish houses serve for the purpose of establishing human relationships and thus have important functions.

The manners of resting, sitting and sleeping shape the houses. Accordingly, yards are the most important locations of socialization, a location commonly used by family members, and they are the places where daily routines are performed. Rooms are private areas while yards are the shared locations within the traditional Turkish culture, which is in harmony and integrated with nature in line with the worldviews and lifestyles; the need for sleeping is generally met in rooms, but family members generally rest and have time at yards, which suits the conception of privacy. Social interactions with neighbors also take place in yards. According to the concept of privacy, yards are particularly used and adjusted for and by women.³⁴ They are suitable for the separation of two genders while they spend time, and they enable the residence of a crowded family. The separate rooms around yards help a few married couples coexist, paving the way for the extended family structure.³⁵ Contrary to these properties of traditional houses, modern houses are generally designed for nuclear families.³⁶ Modern houses are solely suitable for nuclear families, which create negative reflections on certain ties covering domestic relationships, kinship-based relationships, neighbor relationships, and ties with the guests.

Efforts should be made to make contributions to the identity development and socialization of people within domestic environments and to help people develop the skills of establishing relationships with others and sharing actions and concepts with them. In this case, people can accept the social values or reject socially or ethically-disapproved thoughts and behaviors more easily. ³⁷ Accordingly, houses with yards are significant as they help establish relationships with other family members and relatives while developing or improving relationships with neighbors.

While designing houses, solutions for maintaining spiritual values should be sought, which reaches beyond the efforts to meet financial needs. Houses should be designed as the spaces where families live their own culture intensely, transfer their

³³ Kukaracı & Aktemur, "Modernleşme Süreci İçerisinde Erzurum Konut Mimârisinin Geldiği Nokta", 47, 51.

³⁴ S. Gülçin Bozkurt – Hakan Altınçekiç, "Anadolu'da Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi". *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University* 63/1 (2013), 79-85.

³⁵ Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü", 30-41.

³⁶ Kayserili, "Türkiye'de Modern Konut Kültürü", 261.

³⁷ Apaydın, "Aile İçi İletişim Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi", 319.

social values to their children easily and live a life in harmony with nature, rather than as the locations solely serving as a shelter.³⁸ People's approach to space in relation to presence should be based on the search for aesthetics rather than the ideology of possession and consumption. Spaces are the means of reflecting the benevolence and appropriate concepts and actions by the people who search for reality and meaning. Gaining an aesthetic value is almost impossible for the universalized, standard houses that are reduced to the level of consumption objects owing to the grounds related to reflecting the personal, national and civilized codes.³⁹

Conclusion

Both physical and socio-cultural conditions are effective in the formation of a house, which is one of the basic needs of people. Thus, houses appear as a substantial epiphany of both physical opportunities and lifestyle. However, space itself may also lead to some emotions in the formation of life. Therefore, while building houses, people should pay attention to its compliance with human ontology, social values, religious references, and nature.

The architecture of houses is also changing in accordance with social changes. Change of space restructures human relations. Today's domestic architecture draws a line between classes as a status indicator and makes people lonely within the family since it includes divided rooms and less shared space. Privacy is a concept deemed important in Islam as well. However, modern residences predicate on individualization more than privacy, which decreases the time spent with family and rate of sharing. Loneliness experienced within the family causes difficulty in transmitting social values and has negative effects in terms of religious life.

Modern residences isolate individuals and weaken face-to-face, close relationships with family, and prevents considerations since it terminates one's connections with nature. People who can only track the existence of love with spiritual thoughts become lonely and unhappy when their connections with nature are broken; their search for peace turns to an everlasting journey. Besides, houses changing into an image indicator as a consumption object in a consumption society are now becoming a showcase of arrogance and flamboyance instead of modesty and simplicity that is set forth by Islam, which contradicts the moral values to be taught to the children.

An architectural style prioritizing people, social values, and beliefs is necessary for healthy social relationships, correct transmission of the social values,

³⁸ Kukaracı & Aktemur, "Modernleşme Süreci İçerisinde Erzurum Konut Mimârisinin Geldiği Nokta", 52.

³⁹ Çelik, "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü", 33.

and deep-rooted beliefs in people. In this manner, a traditional Turkish house is an ideal type for keeping domestic relationships and relations with relatives and neighbors alive. A yard-type Turkish house both maintains an individuals' communication with nature and strengthens their connections. Therefore, it makes contributions to the considerations and it has the potential to guide modern architecture from this aspect.

References

Apaydın, Halil. "Aile İçi İletişim Çocuğun Dinsel Gelişimine Etkisi". *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12-13 (2012), 319-337.

Atik, Damla – Nevnihal Erdoğan. "Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyokültürel Faktörler: Edirne'de Şinasi Dörtok Evi". *Trakya University Journal of Natural Sciences* 8/1 (2007), 21-27.

Bozkurt, S. Gülçin – Hakan Altınçekiç. "Anadolu'da Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi". *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University* 63/1 (2013), 69-91.

Cansever, Turgut. "İslâm Mimârisi Üzerine Düşünceler". Trans.: Mustafa Armağan. *Divan* I/1 (1996), 119-146.

Çelik, Celeddin. "Evden Konuta Meskenin Sosyolojik Dönüşümü". *Düşünen Şehir* 3 (2017), 30-41.

Ergül, Hamdi. "Mimarlığın İhmal Edilen Sosyal ve Toplumsal Yönü". *ISITES* (2015), 1070-1079.

Gögebakan, Yüksel. "Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri". *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi* 1/1 (2015), 41-55.

Göregenli, Melek et al., *Selçuk Kent Belleği: Dün, Bugün ve Geleceğin Zihinsel Temelleri*. İzmir: Selçuk Belediyesi Selçuk-Efes Kent Belleği Yayınları, 2013.

Gümrükçüoğlu, Süleyman. "Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü". *Kadın Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2017), 39-60.

Kaysirili, Alperen. "Türkiye'de Modern Konut Kültürü". *Kent Çalışmaları* I, ed. Arif Keçeli-Şaban Çelikoğlu (Ankara: Detay Yayıncılık, 2014), 253-274.

Kukaracı, İ. Umut – A. Murat Aktemur. "Modernleşme Süreci İçerisinde Erzurum Konut Mimârisinin Geldiği Nokta". *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 11 (2003), 45-62.

Mülayim, Selçuk. "Mimâri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/91-95.

Şentürk, Murat. "Turgut Cansever Düşüncesinde Şehrin Değişimi". *İnsan&Toplum* 4/7 (2014), 25-55.

Turgut, Faruk. "Bir Şehir Düşlemek: Turgut Cansever Mimarlığı Üzerine Bir Çözümleme". *Sosyoloji Divanı* 4/7 (2016), 155-170.

أهمية العمارة المنزلية للأسرة والحياة الدينية*

أ. م. د. إيروول أركان**

ملخص:

لطالما كان الإنسان بحاجة إلى مأوى. وأدى بحثه المستمر عن هذا المأوى إلى تأسيسه المنزل. وتحمل العمارة المنزلية آثارًا لأسلوب حياة المجتمع بالإضافة إلى الإمكانيات الطبيعية. علاوة على ذلك، فإن المنزل نفسه يجبر الناس على أسلوب حياة معين. وكانت الحداثة سببًا في إحداث تغييرات في العديد من المجالات. وتعدّ العمارة المنزلية بلا شك واحدة من المجالات التي طرأ عليها التغيير؛ فعلى عكس المنازل التقليدية، تراعي العمارة المنزلية في وقتنا الحاضر إقامة الأسرة النووية بدلاً من الأسرة الممتدة والتفرد بدلاً من المحرمية. بالإضافة إلى ذلك، أهملت العمارة المنزلية الحديثة المراجع الدينية، وأصبحت القيم الحديثة وثقافة الاستهلاك الأكثر تأثيراً، وبذلك نشأ وضع غير متوافق مع أنطولوجيا الكائن البشري ككائن اجتماعي، وأصبح الشخص وحيداً وغير سعيد، ومن ناحية أخرى، قد تسبب العمارة التي تركز على الفرد في بعض العقبات في ممارسة القيم الاجتماعية والمعتقدات الدينية وتوريثها داخل الأسرة، حيث إن مدى التواصل والمشاركة داخل الأسرة يقوم بمهمة جوهرية في تجذير القيم الاجتماعية والمعتقدات الدينية، ويقدم المنزل التركي التقليدي وسيلة للتغلب على بعض الآثار السلبية للعمارة الحديثة.

الكلمات المفتاحية: العمارة، الأسرة، الحياة الدينية، المنزل التقليدي، المنزل العصري

Ev Mimarisinin Aile ve Dini Hayat Açısından Önemi

Erol ERKAN

Öz

İnsanın barınma arayışı ev ile neticelenmiştir. Ev mimarisi doğal imkânlar kadar toplumun yaşam biçiminden de izler taşır. Bununla beraber evin kendisi de insanı bir hayat tarzına zorlar. Modernite ile birlikte birçok alanda değişim yaşanmıştır. Değişimin görüldüğü alanlardan biri de kuşkusuz ev mimarisidir. Bugünün ev

* وهذه هي الترجمة العربية للدراسة بعنوان "Ev Mimarisinin Aile ve Dini Hayat Açısından Önemi" التي نشرت في العدد الحادي عشر من مجلة الإلهيات الأكاديمية. تاريخ إرسال المقال: ٢٠٢٠ / ٠٢ / ٠٣ - تاريخ قبول المقال: ٢٠٢٠ / ٠٧ / ١٤. (إيروول أركان، أهمية العمارة المنزلية للأسرة والحياة الدينية، الإلهيات الأكاديمية، يوليو ٢٠٢٠، العدد: ١١، ص ٧٣-٨٦).
** أ. م. د.، جامعة غازي عنتاب، كلية الإلهيات، قسم الفلسفة والعلوم الدينية: erkanerol27@hotmail.com

mimarisi geleneksel evlerden farklı olarak geniş ailenin ikametinden ziyade çekirdek ailenin yerleşmesini ve mahremiyetten öte bireyselleşmeyi dikkate almaktadır. Ayrıca modern ev mimarisinde dinî referanslar bir tarafa bırakılarak modern değerler ve tüketim kültürü etkili olmaktadır. Böylelikle sosyal bir varlık olan insanın ontolojisiyle çelişkili bir durum ortaya çıkmakta, insan yalnızlaşıp, mutsuzlaşmaktadır. Öte yandan bireyselleşme merkezli bir mimari aile içerisinde sosyal değerlerin ve dinî inancın yaşanıp aktarılmasında bir takım engellere neden olabilmektedir. Oysa toplumsal değerlerin ve dinî inancın kökleşmesi bakımından aile içi iletişimin ve paylaşımın yoğunluğu önemlidir. Modern mimarinin doğurduğu olumsuz bazı sonuçları aşmada geleneksel Türk evi bir imkân olarak belirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mimari, Aile, Dinî Hayat, Geleneksel Ev, Modern Konut

The Importance of Home Architecture in terms of Family and Religious Life

Abstract

Man's search for shelter resulted in home. Home architecture carries traces of the lifestyle of the society as well as natural opportunities. However, the house itself forces people to a lifestyle. With modernity, there have been changes in many areas. One of the areas where change is seen is undoubtedly home architecture. Unlike traditional houses, today's home architecture pays attention to the settlement of the nuclear family rather than the residence of the extended family and individualization rather than privacy. In addition, modern values and consumption culture are influential by leaving religious references aside in modern home architecture. Thus, a situation emerges contradicting with the ontology of the human being who has a social entity and the person gets lonely and unhappy. On the other hand, an individualization-centered architecture can cause several obstacles in the living and transfer of social values and religious belief within the family. However, intensity of communication and sharing within the family is important in terms of rooting of social values and religious belief. The traditional Turkish house becomes as an opportunity to overcome some of the negative results of modern architecture.

Keywords: Architecture, Family, Religious Life, Traditional House, Modern Housing

مدخل:

تمثل الوحدة إحدى المشكلات الرئيسية في وقتنا الحالي، حيث إن الفرد، وهو أحد الركائز الأساسية للحدث، قد عزل الإنسان المعاصر، وعليه تسبب في تعاسته؛ لأنه في الأساس كائن اجتماعي، ويتجه الأفراد للوحدة ليس فقط في الحياة الاجتماعية وإنما دخل الأسرة في البيت أيضًا، فالفهم المعماري القائم على الفرد، حوّل المنزل إلى غرف فندقية، ويغذي هذا الوضع أيضًا سلسلة من السلبيات في العلاقات الأسرية والقرابة وعلاقات الجوار وحتى الحياة الدينية. إن هذا المقال يركز على التأثير والتأثر بين العمارة المنزلية وبين العلاقات والقيم الاجتماعية، ويتساءل عن إمكانية الحفاظ على العلاقات الإنسانية والحياة الدينية التأملية من ناحية الهندسة المعمارية.

١. المكان كمؤشر ثقافي

لقد كان البشر على اتصال بالبيئة الطبيعية التي يعيشون فيها، وقاموا بتغيير البيئة بما يتماشى مع احتياجاتهم الأساسية، بمعنى آخر، حاول الإنسان التحكم في الطبيعة وتغيير المكان الذي يعيش فيه وفقًا لاحتياجاته، يعد المنزل بمثابة نتاج حاجة الإنسان إلى المأوى والعلاقة التي يقيمها مع المكان، فالمنزل هو هندسة معمارية مهمة تدل على وجود الإنسان، وتشير كلمة معمار، إلى مفهوم متعلق بالإنسان، وهي مشتقة من المصدر عمر مصدر، وتعني "العيش طويلاً والسكن والإيواء"، وكلمة معمور وعمارة وعمران، التي تأتي من نفس المصدر، نقيض لكلمة خراب، وتعبر عن السكن والإيواء، بالإضافة إلى ذلك، تشير هذه الكلمات، التي تعني أيضًا "السكن والبناء"، إلى الخصائص المتعلقة بكون المساكن المذكورة صالحة ودائمة للسكن والإيواء^(١)، لذلك فإن كلمة العمارة تشير إلى الحياة والوجود البشري في أصلها.

تؤثر الظروف المادية على بناء المنزل الذي يعد ظاهرة عالمية تظهر نتيجة حاجات أساسية مثل المأوى والأمن، ومع ذلك، لا يتعلق الأمر فقط بالعوامل المادية ولكن العوامل الاجتماعية والثقافية يمكن أن تنعكس في تشكيل المنزل أيضًا. وبمعنى أوضح تؤثر القيم والخيارات الثقافية والقواعد والأعراف والعلاقات الاجتماعية والمعاني الرمزية في بناء المنزل^(٢)، وبذلك يكون المنزل مؤشراً ثقافياً.

يحدد عاموس رابوبورت العلاقة بين الإنسان والبيئة من خلال ثلاث وجهات نظر ثقافية متكاملة تكمل بعضها بعضاً: ووجهة النظر الأولى هي نمط حياة مجموعة نموذجية، والثانية هي المخططات والرموز والمعاني المعرفية المكونة من أكواد رمزية، والثالثة هي المنظور الذي يشير إلى أن الثقافة هي المجموعة الاستراتيجية

(١) سلجوق ملايم، «العمارة». الموسوعة الإسلامية لوقف الديانة التركي (إسطنبول: دار نشر وقف الديانة التركي، ٢٠٠٥)، ٩١/٣٠.

(٢) داملا أتياك- فننيها أردوغان، «العناصر الاجتماعية والثقافية التي أثرت على عمار المنازل التقليدية: منزل شيناصي دورتوك في أدرنه». مجلة العلوم الطبيعية لجامعة تراكيا ١/٨ (٢٠٠٧)، ٢٢.

للتكيف من أجل البقاء فيما يتعلق بالبيئة والموارد، ويتناول رابوبورت الثقافة بشكل مفصل ويقسمها إلى مكوناتها، حيث يعدّ العلاقة بين الثقافة والسلوك البشري بمثابة رحلة معتقدات أو قيم أو صور أو مخططات وأنماط حياة وسلسلة من السلوكيات للانتقال من المجرّد إلى الملموس^(٣)، وفي هذه الحالة، يمكننا القول إن الهندسة المعمارية هي انعكاس ملموس لوجهة نظر الإنسان حول العالم والمعتقدات والقيم الاجتماعية. إن الخصوصية، والعلاقات بين الذكور والإناث، وبنية الأسرة الممتدة أو النووية، ومكانة وقيمة الأسرة في المجتمع، وعلاقات الجوار، وكذلك الدين هي قيم اجتماعية يمكن أن تكون مؤثرة في عمارة المنزل، يعكس المنزل الحياة المادية والروحية للمجتمع الذي بناه، حيث إن التنظيم الاجتماعي، والاحتياجات الناشئة عن العلاقات الإنسانية، والبنية السياسية، والإمكانيات الاقتصادية والتقنية والفنية، وأنماط الإنتاج، وطريقة النقل، تحدد خصائص المنازل والمساحات، لذلك تعكس المساحة أسلوب التنظيم الاجتماعي ونمط الحياة والإمكانيات المادية والنظرة للعالم^(٤).

تتأثر بنية المنزل، التي تظهر نتيجة للأمن والخصوصية والمساعي الفردية والتضامن الاجتماعي والخوف، بالقيم الاجتماعية. وهكذا فإن البساطة والتواضع والإحراج والمجاملة والسرور والأمل والتدين والمشاعر والمواقف والحالات الإنسانية الماثلة، تظهر نفسها على أنها "تعبيرات عن الشكل" في العمارة، وعلى عكس هذه المشاعر، يمكننا أن نرى انعكاسات المواقف البشرية مثل الغرور والكبر والتشاؤم والتفاخر، ومع ذلك، يمكن أن تكون المنازل نفسها مصدرًا للمشاعر الإنسانية في الحياة كلها^(٥).

إن المنزل بيئة ثقافية: يدخل أسلوب حياة الإنسان ونظرة إلى البيئة وعلاقته بها وقيمه المادية والروحية، في نطاق الثقافة، فالمبنى هو عنصر من عناصر البيئة الاجتماعية والثقافية، وبينها تنعكس القيم والصور وأسلوب الحياة الذي يمتلكه الشخص في المبنى الذي يقوم ببنائه، فإنه يحول أيضًا المبنى إلى عنصر اجتماعي ثقافي، ويمتلك المنزل قيمة جمالية بالإضافة إلى السمات المادية والثقافية والاجتماعية المتعلقة بالإنسان، وهذه القيمة الجمالية لها علاقة مباشرة بالثقافة^(٦).

٢. العلاقة بين المعتقد والمكان (المنزل)

لا ينظر الإنسان إلى المكان على أنه حقيقة مادية فقط، فهو يشعر به، ويرتبط به، ويفسر مشاعره الذاتية من خلال بعض التغييرات فيه، فالمكان هو أحد المتغيرات المهمة للهوية، وقيم الإنسان علاقة مع المكان،

(٣) أ. رابوبورت، «بناء المنزل والثقافة»، إنجلوود كليفز، ن. ج. بيرنتيس هال، ١٩٦٩ نقله. أتيك - أردوغان، «العناصر الاجتماعية والثقافية التي أثرت على عمار المنازل التقليدية»، ٢٢.

(٤) بوكسال كوياباكان، «العناصر التي تحدد تكوين المنزل التركي التقليدي ذو القيمة المميزة، والميزات العامة لهذه المنازل». مجلة الثقافة والفنون جامعة إينونو ١/١ (٢٠١٥)، ٤٢.

(٥) تورغوت جانسفر، «أفكار حول العمارة الإسلامية». ترجمة: مصطفى أرمان. ديوان ١/١ (١٩٩٦)، ١١٩-١٤٦.

(٦) كوياباكان، «العناصر التي تحدد تكوين المنزل التركي التقليدي ذي القيمة المميزة، والميزات العامة لهذه المنازل»، ٤٤.

ويعطيه معنى، ويبنى هويته معه، ومن خلال المكان، يشكل الناس هوية على مستوى الأفراد والجماعات والمجتمعات والثقافات، وكما هو الحال مع البشر، لا يمكن التفكير في المكان نفسه دون هوية، فالإنسان يعبر عن نفسه ويلبي حاجته إلى الشعور بالسيطرة والأمان من خلال المكان^(٧).

ويعد الدين باعتباره عاملاً يؤثر على العلاقات الإنسانية ويحدد الهوية وشكلها، من بين العناصر الاجتماعية والثقافية التي تؤثر على المكان / العمارة، حيث ينظم بيئة الإنسان ويشكلها بما ينسجم مع نظريته للعالم. وفي هذا الصدد يعدّ الفن والعمارة أيضاً من المنتجات التي تنتمي إلى مجال الأخلاق والدين، لذلك، يجب أن يراعي النهج المعماري تكامل الخلق وتسلسل القوى بين المخلوقات^(٨)، لأن هناك ارتباطاً وثيقاً وتكاملاً بين العمارة والمعتقد^(٩)، وبالإضافة إلى المعتقد، يجب أن تصاحب العمارة مبادئ أساسية مثل الأخلاق وعلم الجمال والثقافة والتقاليد^(١٠).

إن المنزل مكان يطور ويشكل عالم انفعالات الفرد وأفكاره مع الأسرة التي هي أصغر وحدة في المجتمع، وتكمن أهمية هذه البيئة التي ينتقل إليها كل ما هو جيد وسييء وصواب وخطأ، ويتم تعليم الأخلاق والسلوكيات الحميدة من خلالها ويعيش فيها المعتقد، في أنها تهيب الإنسان للحياة الدنيوية والآخرة^(١١). وفي الحقيقة، المنزل هو المكان التي تقل فيه المسافة بين الناس إلى الحد الأدنى وتعيش فيه العلاقات الحميمة وجهاً لوجه^(١٢)، لذلك يجب تصميم عمارة المنزل بطريقة تراعي هذه المبادئ وتزيد من العلاقات داخل الأسرة.

يعدّ التواصل في الأسرة عاملاً مهماً في التعليم الديني، وتشكل الأسرة نموذجاً للأطفال من حيث القيم والعلاقات الدينية. وعلى هذا النحو، فإن التعليم الديني في الأسرة يؤثر على الأطفال بشكل كبير، ولكن يجب تأسيس اتصال صحي في الأسرة لهذا الغرض. تتفق الأبحاث والملاحظات التي أجريت على تشكيل المعتقدات والمواقف الدينية، على أن العلاقات الأسرية في مرحلة الطفولة الأولى بشكل خاص هي أكثر العوامل فاعلية، فالحياة الدينية التي تبدأ بالتقليد والتأهي، تتطور وتعمق بمرور الوقت حسب الميول الفردية للطفل والحياة الدينية لبيئته وتصبح جزءاً من شخصيته^(١٣)، لذلك لا شك في أن بناء المنزل الذي تقيم فيه الأسرة على نحو يساهم في إقامة تواصل صحي للأسرة، سيساهم في تربية دينية صحيحة وجيدة.

(٧) ملك غوراغاني وأخرين، ذاكرة سلجوق الحضريّة: الأسس العقلية للأمس واليوم والمستقبل (إزمير: بلدية سلجوق، نشرات ذاكرة سلجوق - أفسس الحضريّة، ٢٠١٣)، ٣٩، ٤٠.

(٨) جانسفر، «أفكار حول العمارة الإسلامية»، ١٢٤.

(٩) مراد شانترك، «تغيير المدينة في فكر تورغت جانسفر». *الإنسان والمجتمع* ٧/٤ (٢٠١٤)، ٣٢.

(١٠) فاروق تورغت، «الحلم بمدينة: تحليل لعمارة تورغت جانسفر». *ديوان علم الاجتماع* ٧/٤ (٢٠١٦)، ١٥٥-١٧٠.

(١١) كوياباكان، «العناصر التي تحدد تكوين المنزل التركي التقليدي ذي القيمة المميزة، والميزات العامة لهذه المنازل»، ٤٤.

(١٢) تورغت، «الحلم بمدينة»، ١٦٩.

(١٣) سليمان جمر كجو أوغلو، «دور الأسرة في التربية الدينية للطفل». *مجلة دراسات المرأة* ١/٣ (٢٠١٧)، ٤٠.

إن الأسرة نظام متكامل ذو معنى يتجاوز تجمع الأفراد. فالأسرة هي مجموعة اجتماعية تتكون من أشخاص يتفاعلون مع بعضهم بعضًا. إن كل فرد من أفراد الأسرة لديه اتصال مع آخر. وضمن هذه الشبكة من العلاقات، يكتسب كل فرد وعيه الذاتي وشخصيته. والبيئة الأسرية الصحية والتواصل الأسري الفعال، ضروريان لتربية أفراد ذوي الشخصية الراسخة، وإقامة اتصال صحي في الأسرة وخاصة لإعداد الطفل للحياة وإكسابه شخصية قوية، وهذا يتم من خلال التواصل. وهناك أشكال مختلفة من التواصل داخل الأسرة مثل التواصل البصري والتواصل الجسدي والانتباه المركز والانضباط^(١٤)، ويرتبط حدوث كل نوع من أنواع هذه الاتصالات، ارتباطًا وثيقًا بتصميم المكان، ويصعب الفهم المعماري الذي يضعف التواصل بين أفراد الأسرة، بناء أفراد وشخصيات صحية.

مما لا شك فيه، أن الإنسان أثناء تطوير العمارة، يجب عليه أن يراعي التواصل داخل الأسرة، والاحتياجات والإمكانيات الأخرى، والنظر في نظام المراجع المتعلقة بنظام معتقداته الخاصة، لأن العمارة تؤثر في الحياة الأسرية بل تشكل الحياة الأسرية والعلاقات بين أفراد الأسرة^(١٥)، وإحدى الأسباب الرئيسية للتواصل في الأسرة هو نقل القوانين غير المكتوبة داخل الأسرة إلى أفراد الأسرة الجدد ونقل السلوكيات المحببة وأين يتم إبرازها وكيفية ذلك، فهناك سعي في البيئة الأسرية لعكس السلوكيات المرغوبة في حياة الشخص بشروط مختلفة^(١٦). ويتطلب تحقيق هذه الأهداف، عمارة لا تدفع الفرد إلى الشعور بالوحدة في المنزل، ولكنها تمكن أفراد الأسرة من قضاء المزيد من الوقت معًا وزيادة مشاركتهم مع بعضهم بعضًا. بالإضافة إلى ذلك، فإن نقل مشاعر؛ مثل: التواضع والاحترام واللياقة والبساطة واكتساب السلوكيات المتعلقة بالأخلاق والفضيلة، يتطلب بطريقة ما هيكلية بنية المنزل وفقًا لهذه الأهداف، فمن المؤكد أن عمارة المنزل الفاخرة والبعيدة عن البساطة والتواضع، ستكون متناقضة مع هذه الأهداف.

يبحث البشر عن المكان الذي يعيشون فيه لتقريب المسافة بين الحب و"الوجود" وإعادة تأسيس العلاقة بينهم. وفي هذا الإطار يعد المكان أمانًا للإنسان وعالمًا خاصًا حيث تكتسب فيه الحياة الوجود والتشكل، ويعد المكان أداة تنقل الأشخاص اللاجئين في عالم منفي، وسيصبح تتبع الحقيقة والوجود ممكنًا بشكل أكبر من خلال التدخلات والإنشاءات التي سيتم إجراؤها في هذا العالم فيما يتعلق بذلك، وسيكون للدمار الذي يحدث في المكان تداعياته وقد يتسبب في مشكلات خطيرة في العلاقات الإنسانية ونظام القيم^(١٧).

تؤثر الأديان على العمارة بطريقة فريدة، والمجتمعات ذات المعتقدات المختلفة سيكون لها أيضًا عمارة

(١٤) خليل أبابدين، «آثار التواصل الأسري على التطور الديني عند الطفل». مجلة كلية الإلهيات بجامعة التاسع عشر من مايو ١٢-١٣ (٢٠١٢)، ٣١٩-٣٣٧.

(١٥) جانسفر، «أفكار حول العمارة الإسلامية»، ١١٩-١٤٦.

(١٦) أبابدين، «آثار التواصل الأسري على التطور الديني عند الطفل»، ٣٢١.

(١٧) جلال الدين جاليك، «التحول الاجتماعي للمسكن من المنزل إلى الشقة». المدينة المفكرة ٣ (٢٠١٧)، ٣٣.

مختلفة، حيث ستحدد خطة منزل أي شخص منتسب لدين ما، بواسطة قيم مثل تعليم الأطفال، وهيكل الأسرة، والأهداف الثقافية، والشعور بالخصوصية واحترام كبار السن، وتشكل العمارة وفقاً للقيم في معتقدات المجتمع الذي بنيت فيه. إن نظرة الإنسان للعالم ومعتقداته تحدد طبيعة المواقف النفسية التي تنعكس في أفعاله، حيث تصبح المشاعر الإنسانية ملموسة في أي عمل أو شيء، وتشكل الأفكار أو المشاعر في المادة، وهو ما يسمى بالفن^(١٨).

للعمر الإسلامية خصائصها الفريدة، حيث توجد في الفهم المعماري الذي شكله الإسلام قيم؛ مثل: الطبيعة والجمال والسلام والحزن العرفاني والفرح والبساطة والاحترام والحب والشعور بالمسؤولية والتواضع والأمل. بينما يرفض هذا الفهم صفات؛ مثل: التفاخر والكبر والقسوة والغطرسة واليأس، وقد حاول الإسلام القضاء تماماً على جميع التأثيرات المصطنعة وغير الشرعية وغير الأخلاقية في البشر، وسعى إلى تشكيل فرد ومجتمع مسلمين جديرين بالاحترام، وتشكل المبادئ الأساسية للإسلام والإيمان بالخالق والخلق ومكانة الإنسان في الوجود وتسلسل الخلق الرموز التراثية للعمارة الإسلامية. فيصبح المستوى العقلي والروحي والديني للوجود والمعتقد والمعرفة والفهم ملموساً في جميع أشكال الفن. لذلك فإن الفنون والعمارة الإسلامية هي في النهاية انعكاسات للعقيدة الإسلامية، وفي إطار الوعي والإيمان الإسلامي، فإن العمارة ليست رمزاً للتمرد أو القوة، بل هي وسيلة لتجميل العالم^(١٩). لذلك يجب ألا تعدّ المنازل رمزاً للتفاخر والكبر والرياء إنما هي أماكن للأخلاق والرحمة والتواضع، بخلاف ذلك، ستسبب في إبعاد المسافات بين الناس، وستظهر عواقبها السلبية في الحياة الفردية والأسرية وفي الحياة الاجتماعية.

٣. المنزل العصري: الفرد الوحيد

بينما يشكل الإنسان بيئته وفقاً لأسلوب معيشي معين، فإن الأعمال التي ينتجها تؤثر أيضاً على العالم الثقافي لأولئك الذين يعيشون هناك^(٢٠)، عادة ما تنشئ المنازل قيمة بأشكالها وفي هذا السياق، يكون لها انعكاسات على الفرد، حيث تشكل علاقة الأسرة بعضها ببعض وبالأطفال وكبار السن والجيران والتواصل بين الأجيال، وفقاً لنمط حياة المنزل^(٢١).

ليست الأبنية المعمارية عنصراً يمكن لأي فرد الابتعاد عن تأثيره في الحياة؛ لأن في جميع مجالات الحياة، حتى أثناء النوم، يعيش الناس باستمرار بشكل متداخل مع الأبنية المعمارية، وقد يتجنب الفرد الأعمال الفنية مثل الرسم أو النحت لكن لا يمكنه تجنب العمارة وتأثيراتها، وتشكل العمارة سلوك الإنسان وتؤثر على الحالة

(١٨) كوياباكان، «العناصر التي تحدد تكوين المنزل التركي التقليدي ذي القيمة المميزة، والميزات العامة لهذه المنازل»، ٤٣.

(١٩) جانسفر، «أفكار حول العمارة الإسلامية»، ١١٩-١٤٦.

(٢٠) جاليك، «التحول الاجتماعي للمسكن من المنزل إلى الشقة»، ٣٠.

(٢١) شانترك، «تغيير المدينة في فكر تورغت جانسفر»، ٣٩.

النفسية للشخص. كما أن المنازل هي دليل ثقافي أشبه بالسجل المادي للنشاط البشري، فضلاً عن كونها مساحة آمنة تحمي الناس من التأثيرات البيئية. ويعد كونها مؤشراً ثقافياً من أهم العوامل المحددة في تكوين عمارة المنزل، حيث ترتبط الحدائق والطرق والشوارع وعلاقات الجوار وبعدها عن المراكز الاجتماعية كلها، بهذه البنية الثقافية^(٢٢)، والتغيرات في البنية الثقافية سيكون لها أيضاً عواقب على العمارة.

تشكلت الهندسة المعمارية في وقتنا الحاضر في إطار العقلانية التي تصورتها الحدائة^(٢٣)، فمع الحدائة، تغيرت أشياء كثيرة، وتحولت الأبنية التقليدية والعلاقات إلى مظهر غامض في إطار هذا التغيير، فقد تركت ثقافة المدينة التقليدية التي تدور حول علاقات الجوار والقرابة، مكانها للشبكات الميكانيكية البيروقراطية التي تعمل بين المديرين والمسؤولين وملاك الطوابق داخل المباني الخرسانية والأبراج متعددة الطوابق. ولم تعد بيئة تقليدية تتشكل من خلال علاقات الحي الشاملة والصادقة والمتضامنة، بل عالماً بارداً مع سكان طوابق لا يستطيعون رؤية بعضهم بعضاً. وعلى الرغم من أن البشر يحافظون على وجودهم في ترتيب العلاقات والمعاني المتجددة وفقاً للنسيج الاجتماعي، إلا أن المظهر الخرساني للأبنية متعددة الطوابق، قد جرّ الشخص إلى عالم مرهق وإلى العزلة بدلاً من خط الاستمرارية المؤهلة^(٢٤).

يؤثر التغيير في عمارة المنزل: وتشكيل الغرف المستقلة والخاصة تؤثر في علاقات الفرد والأسرة مع بيئتهم وكذلك العلاقات داخل الأسرة أيضاً، حيث يؤدي تغيير المكان إلى مشكلات جديدة. وفي هذا السياق تضعف العلاقات المجتمعية بين أفراد الأسرة، ويصبح الأشخاص منعزلين في المنزل. وبعيداً عن حماية الخصوصية فإن تقسيم مساحة المعيشة المشتركة على أساس الفردية وتطوير عمارة منزلية تزيد من الاستقلالية، أدى إلى نحو أسباب التشارك وقضاء الوقت معاً، ووضع وحدة الأسرة وتكاتفها على أرضية ضعيفة. وأدى تصميم المنازل للعائلات النووية، إلى حدوث فجوة في المسافة بين الأجيال. وفي مثل هذه البيئة، يصبح من الصعب العيش وحماية القيم التقليدية ونقل القيم الاجتماعية، حيث يدخل الطفل الذي يصبح وحيداً في شبكات مختلفة من خلال الاستفادة من فرص التكنولوجيا، ويتغير نمط تنشئته الاجتماعية. كل هذه التطورات تؤثر على الحياة الدينية أيضاً، ويتحول الدين الذي ينقل من خلال العيش في شبكة معقدة من العلاقات، إلى مجرد معارف ومعلومات منقولة.

وقد استبدلت الهندسة المعمارية التي تراعى فيها التقاليد والقيم الاجتماعية، بفهم معماري يعتمد على الإدراك المكاني لنظرية المعرفة الوضعية ويكسر ارتباطها بالعالم الميتافيزيقي، ومهدت الهندسة المعمارية للمنازل في الوقت الحالي، الطريق إلى حد ما للأضرار المادية والمعنوية من خلال تحويل المنازل إلى مساحة علمانية فردية

(٢٢) كوياباكان، «العناصر التي تحدد تكوين المنزل التركي التقليدي ذي القيمة المميزة، والميزات العامة لهذه المنازل»، ٤٢.

(٢٣) تورغت، «الحلم بمدينة»، ١٥٥.

(٢٤) جاليلك، «التحول الاجتماعي للمسكن من المنزل إلى الشقة»، ٣٣.

للتخيل والثقافة الاستهلاكية العالمية، وتحولت المساحة التي يرغب الناس في تشكيلها كرسالة للعالم الذي يتخيلونه وتعاكس لشوقهم إلى الحقيقة التي يبتعدون عنها، أي إلى بنية موحدة مع الحداثة وموضوع الاستهلاك ووسيلة لإرضاء الذات من خلال المؤشرات، وابتعد المنزل الحديث عن كونه قيمة تؤسس علاقة الإنسان مع الحب والوجود وتضمن اندماجه مع الكائنات الأخرى، وتمثل منازل اليوم المنزل القياسي للأسرة النووية والنظام النمطي للعلاقات^(٢٥)، غير أنها تعكس الغيرة والفوضى والعدوانية والمواقف الفردية والمتناقضة للإنسان الحديث وافتقاره للوعي وفهمه العملي الذي يبعده عن الكائنات الأخرى^(٢٦).

تضيق القيم والحساسيات والعمارة والجودة الحضريّة التقليدية مع الفهم العملي والنهج اللاواعي وغير المخطط، ويعرض الافتقار إلى الوعي الذي يتمحور حول الإنسان والطبيعة الإنسان لبناء مجتمعات غريبة منفصلة عن البيئة. والجانب السلبي الآخر للشقق المبنية بطريقة منفصلة عن الطبيعة هو أنها يمكن أن تؤثر سلباً على صحة الإنسان، وخاصة الصحة النفسية، حيث تؤثر الغرف التي لا تتلقى ضوءاً كافياً ولا يمكنها الاتصال بالطبيعة بشكل كافٍ على الأشخاص سلباً من الناحية الجسدية والروحية، وينعكس هذا الوضع على العلاقات الأسرية، مما يسبب التوترات والصراعات بين أفراد الأسرة^(٢٧).

من الصعب القول إن العامل البشري يعدّ مهماً في التصميم المعمارية الحالية، فبصرف النظر عن الجدران الباردة منعدمة الإحساس، لا يوجد عنصر يعكس التجربة الإنسانية^(٢٨)، ولقد أبعدت الهندسة المعمارية الحالية، الإنسان المرتبط وجودياً بالتربة عن التربة والبيئة الطبيعية، مما أثر سلباً على الحالة النفسية للإنسان^(٢٩). وفي هذا الصدد، يجب أن تراعى القوة التحويلية للمكان في عمارة المنازل، يكتسب المكان معنى ويكتمل مع الإنسان، فالعنصر الأساسي للمكان هو إنسانيته، لذلك، يجب أن يكون بناء المنازل بيئياً، ويتوافق مع التضاريس، ويوفر الانسجام مع البيئة، ويتوافق مع وجود الآخرين وحقوقهم، ويجب أن تعكس المنازل الثقافة ونمط الحياة والعادات والعالم الداخلي للناس، بخلاف ذلك، ستتأثر حياة الأسرة والمجتمع سلباً نتيجة لذلك^(٣٠)، ولا شك أن الحياة الدينية ستأخذ نصيبها من هذه السلبيات.

(٢٥) جالبيك، «التحول الاجتماعي للمسكن من المنزل إلى الشقة»، ٣٠-٤١.

(٢٦) جانسفر، «أفكار حول العمارة الإسلامية»، ١١٩-١٤٦.

(٢٧) ألبران قيصرلي، «ثقافة الشقق الحديثة في تركيا». دراسات حضرية ١. تحرير. عارف كجالي - شعبان جالبيك أوغلو (أنقرة: دار ديتاي للنشر، ٢٠١٤)، ٢٥٩.

(٢٨) مهدي أرغول، «الجانب الاجتماعي للمهمل للهندسة المعمارية». ISITES (٢٠١٥)/١٠٧٢.

(٢٩) أموت كوكارجي - مراد أكتومور، «الوضع الراهن في العمارة السكنية في أضرورم نتيجة للتحديث». مجلة معهد الفنون الجميلة ١١ (٢٠٠٣)، ٥٢.

(٣٠) أرغول، «الجانب الاجتماعي للمهمل للهندسة المعمارية»، ١٠٧٢.

أصبح التعليم الديني في الأسرة ممكناً من خلال نقل طريقة العيش والشعور بدلاً من نقل الفكر، والشرط الأساسي للتعليم الديني الجيد هو أن يكون الآباء قدوة لأطفالهم في حياتهم الخاصة، حيث يجب نقل المحتوى الديني بناءً على أمثلة ملموسة، لا سيما بالنظر إلى النمو العقلي للأطفال في فترة الطفولة الأولى، فالأسرة نموذج صغير للمجتمع يظهر فيه السلوك الديني والعلاقات، وتأخذ القيم الدينية مكانها في عالم الطفل بشكلها المتمثل في الأسرة، كما تشغل السلوكيات الدينية لأفراد الأسرة والتعابير الدينية التي يستخدمونها مكاناً في الحياة الداخلية التي ترمز إليهم بشكل مباشر، في هذا الصدد، فإن التربية الدينية في الأسرة تؤثر على الطفل بشكل كبير^(٣١)، ومع ذلك، من الصعب اعتبار المنازل الحديثة، الذي تعزل الفرد وتزيد التباعد بين أفراد الأسرة، أرضية مناسبة لتمثيل القيم الدينية.

تعدّ الحياة المتداخلة مع الطبيعة قضية مهمة من منظور الحياة الدينية، حيث يتغذى التدين بالفكر العميق والحياة التأملية، وكل كائن في الطبيعة يحمل آثاراً من الخلق والتصرف والوجود والفعل والكائن المتعالى، ويتعمق الإيمان في الفرد الذي يلجأ إلى الطبيعة بهذا الإدراك، ويتجلى الدين كموقف وسلوك قوي، فالشخص الذي يدرك شروق الشمس وغروبها، وروعة السماء والبحر، وجمال الزهرة التي تتفتح في الربيع، والتعاطف مع الكائنات الحية، وتناغم الطبيعة، سيتبع أثر الحقيقة ويتخذ خطوات قوية نحو أسلوب حياة يتوافق مع تلك الحقيقة، لذلك، فإن الهندسة المعمارية التي توسع الفجوة بين الطبيعة والإنسان ستؤدي بالناس إلى عدم الارتياح وكذلك إضعاف رابطة الحب مع الوجود.

ويتطلب بناء بيئة صالحة للسكن مراعاة الظروف المادية والإمكانات، فضلاً عن مراعاة القيم الإنسانية والمعتقدات والقيم الاجتماعية، وعندما يتم تجاهل حقيقة أن الإنسان مؤمن وكائن اجتماعي، سيعاني الناس من القلق وعدم السعادة، يجب أن نتذكر أنه في إطار التفاعل بين الإنسان والبيئة، تقوم الهندسة المعمارية ببناء السلوك البشري، ولا تحدد فقط المسافة بين الناس، ولكن أيضاً المسافة بين الكائن المتعالى والعالم الميتافيزيقي والكائنات الأخرى، ويجب أن يكون لعمارة المنزل رؤية تزيد من مساحات المشاركة المشتركة بين أفراد الأسرة، وتزيد من التواصل داخل الأسرة، وتمكنهم من قضاء المزيد من الوقت معاً، وتؤسس رابطة بين الأجيال، بدلاً من الرؤية التي تعتمد على تشتت الأسرة، وتضعف العلاقة بين أفرادها، وتجعل نقل القيم الاجتماعية أمراً صعباً، وتضع الفردية في المركز، وتدفع الشخص إلى الشعور بالوحدة والتعاسة، في هذا السياق، يمكن للمنزل التركي التقليدي أن يكون نموذجاً يجب أن تحتذي به العمارة الحديثة.

٤. المنزل ذو الفناء كوسيلة للحفاظ على العلاقات الأسرية

إن المنزل التركي، الذي تم تضمينه في أدبيات التحضر لدينا باعتباره تحضراً أفقياً ويتوافق مع الفكرة التقليدية، هو فرصة مثالية لتنمية علاقات الجوار المفقودة والمعيشة الإنسانية الجيدة، يقف البيت التركي أمامنا كمخيلة اجتماعية من شأنها أن تنقذ المدن من هجوم الهياكل الخرسانية المسلحة التي تحكم عليها بالقبح المعماري

(٣١) أبأيدن، «آثار التواصل الأسري على التطور الديني عند الطفل»، ٣١٩-٣٣٧.

والثقافي، بعيداً عن الغابة الحضرية الحديثة التي يحيط بها تلوث الهواء والبيئة والضوضاء، ووسيلة لتكوين علاقات اجتماعية بين الأطفال والشباب وكبار السن من خلال علاقات الجيرة الصحية، ويبدو المنزل التركي بمثابة تصور عالمي اجتماعي ثقافي نابض بالحياة ويتجاوز المأوى المادي^(٣٢).

تمتلك المنازل الحديثة في وقتنا الحالي بنية منفصلة عن الطبيعة، تضعف العلاقات الإنسانية، وتسبب علاقات وشراكات غير صادقة وباردة وشراكات قائمة على المصلحة، ويؤثر نظام البناء الخرساني المسلح والشقق سلباً على الصحة الجسدية والعقلية للشخص ويمكن أن يسبب أمراضاً مختلفة. من ناحية أخرى، توجد المنازل التقليدية في الطبيعة وليس على الرغم من الطبيعة، فهي توجد في وئام وتناغم معها، بعيداً عن التفاخر، فالمنزل التقليدي بعيدة كل البعد عن التفاخر، وتراعي الصحة العقلية وتعطي هدوءاً وانسجاماً بصرياً، كما أن المنزل التركي التقليدي مؤهل لتأسيس العلاقات الاجتماعية وتغذية هذه العلاقات إيجابياً؛ على سبيل المثال، السلامك، وهو المكان الأكثر زخرفة في المنزل، يعد تجسيداً لحسن ضيافة المجتمع التركي^(٣٣)، كما أن الفناء المتواجد أيضاً في المنزل التركي التقليدي، يقع عند مفترق طرق العلاقات الإنسانية، وفي هذا الصدد، يقوم بوظائف مهمة.

يتشكل المنزل بشكل الراحة والجلوس والنوم، وفي هذا السياق، يعد الفناء أهم أرضية للتنشئة الاجتماعية ومنطقة استخدام مشترك، بالإضافة إلى المكان الذي تجتمع فيه الأسرة معاً ويتم تنفيذ الأعمال اليومية، في الثقافة التركية التقليدية التي تعيش في سلام وتتكامل مع الطبيعة فيما يتعلق بنظرتها للعالم وأسلوب حياتها، تستخدم الغرفة كمساحة خاصة، في حين أن الفناء هو المنطقة المشتركة للعائلة، وفيما يتعلق بمفهوم الخصوصية، بينما يتم تلبية الحاجة إلى النوم عادة في الغرفة، فإن مكان الراحة والجلوس المشترك لأفراد الأسرة هو الفناء، فالفناء منطقة للتفاعل الاجتماعي مع الجيران وكذلك أفراد الأسرة، وحسب تفسير الخصوصية فهو مكان خاص للنساء^(٣٤)، هذا المكان المناسب للحرمك والسلامك، يسمح أيضاً بإقامة أسرة مزدحمة، والغرف المنفصلة التي تصطف حول الفناء، تجعل المنزل مناسباً لعائلة كبيرة من خلال السماح للعديد من الأزواج بالعيش معاً في العائلة^(٣٥)، وعلى عكس بناء المنازل التقليدية الذي يسمح بسكن عائلة أكبر، فإن المنازل الحديثة مصممة في الغالب للعائلات النووية^(٣٦)، وفي حقيقة الأمر إن المنزل الحديث مناسب فقط للأسرة النووية ولكن له انعكاسات سلبية على العلاقات الأسرية وعلاقات القرابة وعلاقات الجوار والضيوف.

(٣٢) جاليك، «التحول الاجتماعي للمسكن من المنزل إلى الشقة»، ٣٠-٤١.

(٣٣) كوكارجي - أكتومور، «الوضع الراهن في العمارة السكنية في أرضروم نتيجة للتحديث»، ٤٧، ٥١.

(٣٤) غولجين بوزكورت - هاكان ألتن جاكيك، «دراسة الخصائص والتطور التاريخي للمنازل والفناءات التقليدية في الأناضول بنموذج منازل سفرنبولو». مجلة كلية الغابات جامعة إسطنبول ٦٣ / ١ (٢٠١٣) ٧٩-٨٥.

(٣٥) جاليك، «التحول الاجتماعي للمسكن من المنزل إلى الشقة»، ٣٠-٤١.

(٣٦) قيصري، «ثقافة الشقق الحديثة في تركيا»، ٢٦١.

من الضروري بذل جهد للإسهام في تنمية الشخصية والتنشئة الاجتماعية للفرد داخل الأسرة، وتطوير قدرته على التواصل والمشاركة مع الآخرين. وإذا تم تحقيق ذلك، يصبح من السهل على الفرد قبول القيم الاجتماعية أو رفض الأفكار والسلوكيات التي يعدّها المجتمع غير أخلاقية^(٣٧)، لذلك يعد المنزل الذي يحتوي على فناء مهمًا لأنه يوفر ويزيد من علاقات الأسرة والأقارب وعلاقات الجوار.

عند تصميم المنازل، يجب البحث عن حلول لحماية القيم الروحية للعائلة، ناهيك عن تلبية الاحتياجات المادية للأسرة، فيجب أن يكون الهدف تصميم المنازل ليس فقط كمأوى، ولكن أيضًا كمنزل مسالم في وئام مع الطبيعة، حيث يمكن للأسرة أن تعيش ثقافتها بشكل مكثف وتنقل القيم الاجتماعية لأطفالها بسهولة^(٣٨)، ويجب أن تكون نظرة الإنسان للمكان فيما يتعلق بالوجود، مصحوبة ببحث جمالي يقوده إلى الوجود بدلاً من منطق الامتلاك والاستهلاك، فالمكان موجود كوسيلة لنفع الشخص الذي يبحث عن المعنى والحقيقة والقدرة على نقش الجمال، ويكاد يكون من المستحيل تحويل المنزل المعياري الذي اختزل كأداة استهلاكية، إلى قيمة جمالية، أو أن يكون أساسًا لنقش الرموز الشخصية والوطنية الحضارية^(٣٩).

النتيجة

تقوم الظروف المادية وكذلك الظروف الاجتماعية والثقافية، بدور فعال في تشكيل المنزل الذي يعد أحد الاحتياجات الأساسية للإنسان، وهكذا، يبدو المنزل كانعكاس ملموس للإمكانيات المادية من جهة ونمط الحياة من الجهة الأخرى، ومع ذلك، يمكن أن يكون المكان نفسه مصدرًا لبعض المشاعر التي تشكل الحياة. لذلك عند بناء منزل، يجب على الإنسان أن يأخذ في الاعتبار الأنطولوجيا البشرية والقيم الاجتماعية والمراجع الدينية والانسجام مع الطبيعة.

تتغير عمارة المنازل أيضًا بشكل مرتبط بالتغير الاجتماعي، وتغيير المكان يعيد بناء العلاقات الإنسانية. ترسم العمارة السكنية في وقتنا الحالي، خطأً بين الفئات الاجتماعية كمؤشر على الحالة، فضلاً عن جر الفرد إلى الشعور بالوحدة داخل الأسرة نتيجة لتقليل الغرف المقسمة ومناطق الاستخدام المشترك، والخصوصية هي أيضاً قضية مهمة في الإسلام، ومع ذلك، فإن المنازل الحديثة تقوم على التخصيص وليس الخصوصية، مما يقلل من الوقت والمشاركة بين أفراد الأسرة، والشعور بالوحدة في الأسرة لا يسبب فقط صعوبات في نقل القيم الاجتماعية ولكن له آثار سلبية على الحياة الدينية أيضًا.

بالإضافة إلى عزل الفرد وإضعاف العلاقات وجهاً لوجه والعلاقات الحميمة في الأسرة، فإن المنازل

(٣٧) أبابدين، «آثار التواصل الأسري على التطور الديني عند الطفل»، ٣١٩.

(٣٨) كوكارجي - أكتمور، «الوضع الراهن في العمارة السكنية في أرضوم نتيجة للتحديث»، ٥٢.

(٣٩) جاليلك، «التحول الاجتماعي للمسكن من المنزل إلى الشقة»، ٣٣.

الحديثة تمنح أيضًا التأمل لأنها تقطع علاقات الإنسان مع الطبيعة، والإنسان الذي لا يستطيع أن يتبع الكائن المتعالي إلا بفكر عميق، ينجر إلى عزلة منفصلة وتعاسة من خلال الابتعاد عن الطبيعة، ويتحول البحث عن السلام إلى رحلة لا نهاية لها، بالإضافة إلى ذلك، فإن المنازل التي تتحول إلى مؤشر إلى المادة الاستهلاكية في المجتمع الاستهلاكي، تصبح واجهة للغرور والكبر بدلاً من التواضع والبساطة التي يأمر بها الإسلام، وبهذه الطريقة، تتسبب في وضع يتعارض مع القيم الأخلاقية التي يُراد إكسابها للطفل.

ونحن بحاجة إلى فهم معماري يركز على القيم والمعتقدات الإنسانية والاجتماعية من أجل إقامة علاقات اجتماعية صحية، ونقل قيم المجتمع بشكل صحيح، وجعل الإيمان متجذرًا في الفرد. وفي هذا السياق، يقف المنزل التركي التقليدي أمامنا كنوع مثالي للحفاظ على العلاقات الأسرية والقرابة وروابط الجوار، كما أن المنزل التركي ذو الفناء، يحافظ على تواصل الأفراد مع الطبيعة ويقوي الروابط بينهم، وهكذا، فإنه يغذي حياته التأملية. ومن هذا المنظور يمتلك المنزل التركي التقليدي القدرة على توجيه العمارة الحديثة وإرشادها.

المصادر:

- خليل أبaidن، «تأثير التواصل الأسري على التطور الديني عند الطفل». مجلة كلية الإلهيات جامعة التاسع عشر في مايو ١٢-١٣ (٢٠١٢)، ٣١٩-٣٣٧.
- داملا أتیک،-نيفينهال أردوغان. «العناصر الاجتماعية والثقافية التي أثرت على عمارة المنازل التقليدية: منزل شيناصي دورتوك في أدنة». مجلة العلوم الطبيعية لجامعة تراكييا ٨/١ (٢٠٠٧)، ٢١-٢٧.
- غولجين بوزكورت، -هاكان ألتن جاكيك، «دراسة الخصائص والتطور التاريخي للمنازل والفنانات التقليدية في الأناضول بنموذج منازل سفرنوللو». مجلة كلية الغابات جامعة إسطنبول ٦٣/١ (٢٠١٣)، ٦٩-٩١.
- تورغت جانسفر، «أفكار حول العمارة الإسلامية». ترجمة: مصطفى أرمان. ديوان ١/١ (١٩٩٦)، ١١٩-١٤٦.
- جلال الدين جاليك، «التحول الاجتماعي للمسكن من المنزل إلى الشقة». المدينة المفكرة ٣ (٢٠١٧)، ٣٠-٤١.
- حمدي أرغول، «الجانب الاجتماعي المهمل للهندسة المعمارية». ISITES (٢٠١٥)، ١٠٧٠-١٠٧٩.
- يوكسال كوياباكان، «العناصر التي تحدد تكوين المنزل التركي التقليدي ذي القيمة المميزة، والميزات العامة لهذه المنازل». مجلة الثقافة والفنون جامعة أينو نو ١/١ (٢٠١٥)، ٤١-٥٥.
- ملك غوراغانلي، وآخرون.. ذاكرة سلجوق الحضرية: الأسس العقلية للأمس واليوم والمستقبل. إزمير: بلدية سلجوق، منشورات ذاكرة سلجوق - أفسس الحضرية، ٢٠١٣.
- سليهان جمروكجو أوغلو، «دور الأسرة في التربية الدينية للطفل». مجلة دراسات المرأة ٣/١ (٢٠١٧)، ٣٩-٦٠.
- ألبران قيصربلي، «ثقافة الشقق الحديثة في تركيا». دراسات حضرية، ١. عارف كجالي - شعبان جاليك أوغلو (أنقرة: دار ديتاي للنشر، ٢٠١٤)، ٢٥٣-٢٧٤.
- أموت كوكارجي، -أ. مراد أكتنمور، «الوضع الراهن في العمارة السكنية في أرضروم نتيجة للتحديث». مجلة معهد الفنون الجميلة ١١ (٢٠٠٣)، ٤٥-٦٢.
- سلجوق ملايم، «العمارة». الموسوعة الإسلامية لوقف الديانة التركي (إسطنبول: دار نشر وقف الديانة التركي، ٢٠٠٥)، ٩١-٩٥.

-
- مراد شانترك، «تغيير المدينة في فكر تورغت جانسفر». الإنسان والمجتمع ٧/٤ (٢٠١٤)، ٢٥-٥٥.
 - فاروق تورغت، «الحلم بمدينة: تحليل لعمارة تورغت جانسفر». ديوان علم الاجتماع ٧/٤ (٢٠١٦)، ١٥٥-١٧٠.